

A.YALÇIN

**KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2022

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE KORUMA ALTINDA
BULUNAN 0-1 YAŞ GRUBU BEBEKLERLE ÇALIŞAN
BAKIM ELEMANLARININ DUYARLI BAKIM SUNMA
BECERİLERİNİN İNCELENMESİ**

AYŞE YALÇIN

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MAYIS
2022**

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE KORUMA ALTINDA
BULUNAN 0-1 YAŞ GRUBU BEBEKLERLE ÇALIŞAN
BAKIM ELEMANLARININ DUYARLI BAKIM SUNMA
BECERİLERİNİN İNCELENMESİ**

AYŞE YALÇIN

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ARZU AKAR GENÇER**

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MAYIS
2022**

ETİK BEYAN

Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Ayşe YALÇIN

İTHAF

Bir çocuğu sarıp sarmalayan herkese...

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince kendi deneyimlerini bana yaşatan, alana yönelik tanıdığım en değerli uzmanlardan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Arzu AKAR GENÇER'e,

Araştırma verilerini toplamamda en büyük desteği olan Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesi Grup Sorumluları Emine BATAL ve Buse ASAN'a,

Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan Bakım Elemanlarına,

Çalışmayı keyifli hale getiren, bizi oyunlarına dahil eden bebeklerimize,

Çalışma boyunca desteğini her an yanımda hissettiğim biricik annem Songül YALÇIN, babam Namık YALÇIN, kardeşlerim Beyza YALÇIN ve Ahmet YALÇIN'a,

Hem kalbiyle, hem mesleki katkılarıyla hep yanımda olan Sosyal Hizmet Uzmanı Emre ESEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe YALÇIN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	ii
TEZ ONAYI.....	iii
İTHAF	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk.....	4
2.2. Çocuk Evleri Sitesi.....	4
2.3. Duyarlı Bakımın Tanımı.....	5
2.4. Duyarlı Bakımın Önemi	6
2.5. Bağlanmanın Tanımı	7
2.6. Bağlanma Kuramcıları.....	8
2.7. Duyarlı Bakım Kavramında Bağlanmanın Önemi.....	12
2.8. Bakım Veren - Çocuk Etkileşimi Üzerine Odaklanan Yaklaşımlar.....	12
2.8.1. Theraplay Oyun Terapisi	12
2.8.2. Filial Terapi.....	13
2.8.3. Ebeveyn - Çocuk İlişkisi Terapisi	15
2.8.4. İlişki Temelli Uygulamalar	16
2.8.4.1. Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı-ETEÇOM (Responsive Teaching-RT).....	16
2.8.5. Pikler Yaklaşımı	17
2.8.6. RIE (Resources for Infant Educators) Yaklaşımı.....	19
2.9. Duyarlı Bakım ve Bakım Veren-Çocuk Etkileşimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar .	21
2.9.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	21
2.9.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	25

3. GEREÇ VE YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Amacı	33
3.2. Araştırmanın Önemi	33
3.3. Araştırmanın Modeli ve Çalışma Grubu	34
3.4. Veri Toplama Araçları.....	35
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	35
3.4.2. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu	35
3.5. Verilerin Toplanması.....	36
3.6. Verilerin Analizi	37
4. BULGULAR	38
4.1. Betimsel Bulgular.....	38
4.2. Sosyo-Demografik Değişkenler Bakımından Analiz Edilen Bulgular	41
5. TARTIŞMA.....	46
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	53
KAYNAKLAR.....	56
EKLER	69
Ek-1 Kişisel Bilgi Formu	69
Ek-2 Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu	70
Ek-3 Etik Kurul Kararı.....	71
Ek-4 Özgeçmiş.....	72

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1.1 Araştırmaya katılan bakım elemanlarının demografik özellikleri.....	38
Tablo 4.1.2 BEODGF-Duyarlılık testinin puan ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerinin betimsel istatistikleri.....	39
Tablo 4.1.3 BEODGF-Duyarlılık maddelerinin betimsel analizleri.....	40
Tablo 4.1.4 Bakım elemanlarının BEODGF-Duyarlılık toplam puanlarının betimsel analizleri.....	41
Tablo 4.2.1 Bakım elemanlarının yaş grupları bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması.....	42
Tablo 4.2.2 Bakım elemanlarının eğitim düzeyleri bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması.....	42
Tablo 4.2.3 Bakım elemanlarının medeni durumları bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması.....	43
Tablo 4.2.4 Bakım elemanlarının çalışma süreleri bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması.....	43
Tablo 4.2.5 Bakım elemanlarının çalışma sürelerinin anlamlı farklılık düzeyinin saptanması adına uygulanan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	44
Tablo 4.2.6 Bakım elemanlarının çocuk sahibi olma durumları bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması.....	45

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

BEOGF	: Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇHDS	: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
SHK	: Sosyal Hizmetler Kanunu
ETEÇOM	: Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı
ITU	: İlişki Temelli Uygulamalar
FT	: Filial Terapi
NUC	: National Autism Center
ÇHGM	: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ÖZET

Çocuk Evleri Sitesinde Koruma Altında Bulunan 0-1 Yaş Grubu Bebeklerle Çalışan Bakım Elemanlarının Duyarlı Bakım Sunma Becerilerinin İncelenmesi

Koruma altında bulunan 0-1 yaş grubu bebeklerle çalışan bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerilerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma nicel modelde tasarlanmış, tanımlayıcı bir araştırmadır. Evrenin tümüne ulaşılan bu araştırmanın çalışma grubunu İstanbul Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğünde koruma ve bakım altında bulunan 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımından sorumlu olup araştırmaya gönüllü katılan 50 bakım elemanı oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu kullanılmıştır. Bakım elemanlarının bazı özelliklerine göre bebeklere sunduğu duyarlı bakım becerisindeki farklılaşma düzeyleri non-parametrik testlerden iki bağımsız değişkenli analizlerde Mann-Whitney U Testi; ikiden fazla bağımsız değişkenli analizlerde ise Kruskal Wallis testleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre bakım elemanının yaş, eğitim durumu ve çalışma süresi değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı farklılık olduğu saptanırken medeni durum ve çocuk sahibi olma değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları literatürde yapılmış çalışmalarla karşılaştırılmıştır.

Anahtar sözcükler: Çocuk Evleri, Bebek, Duyarlı Bakım.

ABSTRACT

Investigation of Responsive Care Delivery Skills of Care Personnel Working with 0-1 Age Group Babies under Protection in Children's Houses Site

This research, which was conducted to examine the sensitive care delivery skills of caregivers working with infants in the 0-1 age group under protection, is a descriptive research designed in a quantitative model. The study group of this research, in which the entire universe was reached, consisted of 50 caregivers who voluntarily participated in the research and were responsible for the care of 0-1 year old babies under protection and care at the Directorate of Istanbul Sheikh Zayed Children's Homes Site. Personal Information Form and Baby Parent Play Behaviors Observation Form were used as data collection tools. The level of differentiation in the sensitive care skills offered to babies by the caregivers according to some characteristics of the non-parametric tests, the Mann-Whitney U Test in bivariate analyzes; In analyzes with more than two independent variables, Kruskal Wallis tests were used. According to the results of the study, it was found that there was a significant difference between the age, education level and working time of the caregiver and their ability to provide sensitive care, while there was no significant difference between the marital status and having children and their ability to provide sensitive care. The results of the study were compared with the studies in the literature.

Key Words: Houses Site, Babies, Responsive Caregiving,

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Bebekler, dünyaya gelmelerinden itibaren yaşamlarını devam ettirebilmek adına ihtiyaçlarının sosyal yaşam içindeki kişiler tarafından karşılanması için sosyal bir hayatın içine girerler (Atay, 2011). Bu kişi genellikle anne olurken, farklı nedenlere bağlı olarak değişim göstererek “birincil bakım veren” olarak adlandırılan kişiler de olabilir (Gerber, 2002; Hazan ve Shaver, 1987). Bebekler fiziksel ihtiyaçlarının yanında ona yanıt veren, duyarlı bir bakım verene de ihtiyaç duyar (Engle ve Ricciuti, 1995; Shonkoff ve Phillips, 2000).

Duyarlı bakım (anne duyarlılığı), çocuğun ihtiyaçlarının farkında olma, çocuğun mesajlarını anlama, sinyalleri doğru yorumlayarak uygun ve zamanında cevap verme olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth vd., 1978). Bebek ve bebeğin birincil bakımını sağlayan kişi arasındaki karşılıklı etkileşimin niteliği ile bakım verenin duyarlı bakımı çocuğun yaşam boyu devam eden gelişim serüvenini biçimlendirmektedir (Berk, 2013; Berlinski ve Schady, 2015; Bernier vd., 2012; Komisar ve Miner, 2017; Miller, 2017). Birincil bakım veren ile bebek arasında pozitif bir bağın oluşması adına rutin etkileşimlerin başarıyla gerçekleşmesi, bu bağın birbirleriyle aynı zamanda oluşması, birincil bakım verenin bebeğin verdiği mesajlara karşı duyarlı olması gerekir (Emre vd., 2017; Şahin, 2012).

Bell, 1979’da bakım veren ile bebek etkileşimlerini incelediği araştırmada, bebeğin kendi kendine sesler çıkarırken o sırada işi olan bakım verenin ilgisini çektiğini ve bakım veren ile bebek arasında oyun başladığını belirtmiştir. Bu şekilde bakım veren ile bebek arasında ortak tepkiler ve duyarlı hareketler geliştiği gözlenmiştir (Gander ve Gardiner, 2010).

Duyarlı ebeveynlere sahip olmayan çocuklar, duygu ve düşüncelerini kontrol edebilme becerisi geliştirememekte, bu durum sosyal yaşamlarında problem yaşamalarına neden olmaktadır (Schore, 1994; 2003).

Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nin 7. ve 8. Maddelerinde her çocuğun anne ve babası tarafından bakılma ve aile bağlarının korunma hakkının olduğu vurgulanmaktadır. Sözleşmenin 20. Maddesinde ise ebeveyn yanında bakımı

uygun görülmeyen çocukların devlet tarafından koruma altına alınabileceği belirtilmektedir.

Erken çocukluk döneminde aile yanında bakımı sağlanan çocukların birincil bakım verenlerinden duyarlı bakım desteği olarak erken öğrenme fırsatlarına erişme imkanı yüksek olmaktadır (Kaytaç ve Öztürk, 2019). Ancak ülkemizde ebeveynlerin vefat etmesi, ihmal, istismar, sosyo-ekonomik yoksunluk ve terk edilme (Browne, 2005) benzeri sebeplerle bakım verenlerinden ayrılan çocuklar, koruma altına alınarak bakımları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Çocuk Evleri Sitesi olarak adlandırılan kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983).

Kurum bakımı sisteminde çocuğun bağlanma figürünün sürekli değişmesi çocukların yetişkinler ile güvenli bağ kurmasını engellemektedir (Karataş, 2017). Bu sebeple kurumlarda kalan çocuklarda güvensiz bağlanma türüyle ilişkili davranışlar görülmektedir (Hortaçsu vd., 1993). Güvensiz bağlanan çocuklarda en etkili iletişim yolu birebir ilişkidir (Rygaard, 2006). Ancak kurum bakımında personelin çocuk sayısına oranla az olması ve personelin sık değişmesi sebebi ile birebir ilişki kurulamamakta, bu durum çocuğun bir yetişkin ile güvenli ilişki kurmasını engellemektedir (Hakimi-Manesh vd., 1984; Karataş, 2010; Van Ijzendoorn vd., 2011).

Koruma altında bulunan çocuklarla yapılan çalışmalarda, kurumlarda bakım kalitesinin ve bakım veren sayısının artırılmasına, bakım elemanının duyarlı ve etkili etkileşim kurabilmesine yönelik programlara dahil edilen çocukların dil ve bilişsel gelişiminde ilerleme olduğu, çocuğun zihin kuramı [kişinin niyet, istek ve duygu gibi zihinsel durumlarını temsil etme yeteneği (Wimmer ve Perner, 1983)] gelişimini olumlu etkilediği görülmüştür (Avcı vd., 2018; Berument, 2013; Groark vd., 2005; Peterson ve Siegal, 1995, 1999; Sparling vd., 2005; Yağmurlu, 2013; Yağmurlu vd., 2005). Bu çalışmalara örnek olarak, 2013 yılında Pakistan'da üç ay süre ile duyarlı bakım eğitimi alan ve almayan 1302 bakım veren ve çocuğun karşılaştırıldığı çalışmada duyarlı bakım eğitimi alan birincil bakım verenlerin eğitimi almayan bakım verenlere oranla çocuklarının ipuçlarına daha iyi yanıt veren davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir (Yousafzai vd., 2016).

Tüm bu bilimsel araştırmalar ışığında bu çalışmada çeşitli sebeplerle ebeveynlerinden ayrılarak koruma altına alınan ve ocuk Evleri Sitesinde kalan 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımından sorumlu bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk

Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)'na göre ihmal ve istismara maruz kalan, suça sürüklenen ya da gelişimsel süreci ve kişisel güvenliği tehdit altında olan çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Çocuğun öncelikle biyolojik ailesi yanında desteklenmesini sağlayan danışmanlık, eğitim, sağlık ve barınma tedbirleri Çocuk Koruma Kanununun 5. Maddesinde açıklanmıştır. Bakım vereninin yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde çocuk hakkında bakım tedbiri talep edilerek koruma altına alınmaktadır.

Her çocuk, ulusal ve uluslararası yasalar tarafından belirlenmiş haklara sahiptir. 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Uluslararası alanda çocuk haklarına yönelik en önemli çalışmadır (Müftü, 2001). Ayrım yapılmadan tüm dünya çocuklarının sahip olduğu bu hakların tehdit altında olması halinde çocukların korunma ihtiyacı doğmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesinin 19. maddesinde çocuğun bakım verenin yanında ihmal ve istismardan korunması adına tüm önlemlerin alınmasını, bakım verenin yanında kalması uygun görülmeyen çocuğun, devlet korumasına alınabileceği belirtilmektedir.

2.2. Çocuk Evleri Sitesi

Koruma altına alınan çocukların bakımının sağlandığı aynı kampüs içinde bulunan ev tipinde sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlanmaktadır (SHK, 1983).

Çocuk evleri sitelerinde amaç; aile ortamına benzeyen yapılar içinde, aile sistemine en yakın ortamda çocukların bakımının sağlanmasıdır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2020 yılsonu verilerine bakıldığında ülkemizde koruma altında bulunan 13.524 çocuktan 6.181 çocuğun Çocuk Evleri Sitesinde koruma ve bakım altında olduğu görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

Koruma ve bakım altında bulunan çocukların gelişiminden ve bakımından sorumlu personel bakım elemanıdır. Çocuk Evlerinde bir bakım elemanı tarafından beş ila sekiz çocuğun bakımı sağlanmaktadır (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

2.3. Duyarlı Bakımın Tanımı

Duyarlı bakım çocuğun gereksinimlerinin ve taleplerinin farkında olarak verdiği sinyalleri doğru yorumlama ve zamanında yanıtlayarak tanımlanmaktadır (Ainsworth vd., 1978). Aynı zamanda bakım verenin, çocuğun duygularıyla tutarlılığı, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına erişilebilir olması duyarlı bakımın önemli göstergeleridir (Bowlby, 1969; Drake vd., 2007; van Doesum vd., 2007).

Mills-Koonce ve arkadaşları (2007) duyarlı bakımı, çocuğun sergilediği duygu ve mimiklerine bakım verenin gösterdiği tepki olarak incelerken, Kivijarvi ve arkadaşları (2001) bakım verenin çocuk ile etkileşimde olduğu sırada aldığı keyif ve bakım verenin etkileşimler sırasında ortamı çocuğun ilgisine göre hazırlama becerisi olarak ifade etmiştir.

Heinicke ve arkadaşları (1999), duyarlılığın; gözleme (çocuğun ipuçlarını gözleme), yorumlama (çocuğun sinyallerini yorumlama) ve eyleme geçme (çocuğun ihtiyaçlarını tutarlı şekilde karşılamak için hızlı hareket etme) olarak üç süreçten oluştuğunu belirtmektedir. Bakım veren, bebeğinin örtük mesajını çözümlendiğinde bunun doğruluğunu anlayabilmek için bebeğe dönütte bulunmalıdır. Örneğin, bebeğinin ağlamasını "üşüyor" olarak algılayıp üstünü örttüğünde bebek ağlamaya devam ediyorsa "karnı aç" yorumunu yapar ve bebeğine içmesi için süt verir. Bebek ağlamayı bırakırsa anlaşıldığı sinyali iletmış olur (Gordon, 2014).

Duyarlı bakım sunma becerisini değerlendirmek için geliştirilmiş yöntemlerden bazıları bakım verenlerin öz bildirimine dayanmaktadır (örn., Han, 2002). Ancak öz bildirim yönteminde kişiler kendilerini olduğundan daha iyi gösterme eğiliminde olabilmektedir. Bu yüzden duyarlı bakım becerisinin ölçümünde daha objektif bir değerlendirme yöntemi olan gözleme dayalı araçlar kullanılmaktadır. Bakım veren ile çocuk etkileşimini gözleme dayalı olarak ölçen ilk yöntem olan Ainsworth ve

arkadaşlarının (1971) geliştirmiş olduğu ölçüm aracından faydalanılarak gözleme dayalı yeni ölçüm araçları geliştirilmiştir (örn., Coppola vd., 2006). Bu araçlarda, genel olarak yapılandırılmış etkinlikler sırasında bakım veren ile çocuk etkileşimindeki duyarlı bakım becerisi değerlendirilmektedir (örn; Pederson ve Moran, 1995).

Ainsworth ve arkadaşları (1978), anne ve çocuklarını doğal ortamlarında bir süre izleyerek duyarlı bakım becerisini dört boyutta ölçmüştür; duyarlı – duyarsız anne davranışı, kabule karşı reddetme, işbirliğine karşı müdahale ve ulaşılabilirliğe karşı ihmalkarlık.

Duyarlı – duyarsız anne davranışı boyutu, annenin bebeğinin örtük sinyallerini ve verdiği sinyalleri algılaması, bunları doğru çözümlemesi, bebeğin duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarına zamanında ve uygun tepki vermesi olarak tanımlanmaktadır.

Kabule karşı reddetme boyutu, annenin bebekten kaynaklanan olası olumsuz duygularını ve bununla ilgili çatışmayı çözme becerisini yansıtmaktadır.

İşbirliğine karşı müdahale boyutu, annenin bebeğin bireysel özelliklerine ve isteklerine saygı göstererek bakım davranışlarını düzenleyebilme becerisini göstermektedir.

Ulaşılabilirliğe karşı ihmalkarlık boyutu ise annenin fiziksel ve psikolojik olarak ne derece ulaşılabilir durumda olduğunu ifade etmektedir. Annenin çocuğundan çok kendi duyguları ile ilgili olması ihmal göstergelerinden birisidir.

2.4. Duyarlı Bakımın Önemi

Alan yazındaki çalışmalar, duyarlı bakımın çocukların gelişimlerine olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Drake vd., 2007; Kemppinen vd., 2006). Duyarlı bakımın, çocukların duygu düzenleme becerilerini (Leerkes vd., 2009), dil gelişimi ve problem çözme yeteneklerini (Lemelin vd., 2006) pozitif yönde etkilediği; dışavurum davranışlarını ise (van Zeijl vd., 2006) azalttığı görülmüştür. Sağlıklı bakım veren-çocuk etkileşimi için en önemli etken duyarlı davranışlardır (Broom, 1994; Wolff ve van Ijzendoorn, 1997).

Bebeğin ihtiyaçları annesi tarafından zamanında ve duyarlı şekilde karşılanıyorsa anne-bebek etkileşimi başlamış demektir. Bakım verenin bebek ile doğumundan itibaren kurduğu şefkatli ve duyarlı etkileşim, bebeğin etrafı ile ilgilenmeye başlamasında ve sosyal farkındalığının oluşmasında önemlidir (Bohr ve BinNoon, 2014; Gülay ve Akman, 2009). Örneğin “Ce-e” ve “yakaladım seni” gibi geleneksel oyunlarla kurulan etkileşim bakım veren – çocuk bağı oluştururken aynı zamanda uygun uyarılma seviyesini de korur (Weir vd., 2013). Çocuk bu oyunlar içinde bakım vereni tarafından “görüldüğünü” anlayarak değerli olduğunu hisseder. Ayrıca başkasıyla etkileşimde olmanın heyecan verici olduğunu ve sürdürülen iletişimin güven verdiğini anlar. Kendi duygularının bakım verenin yüzüne de yansıdığını gören çocuk hem bu duyguları tanımlamaya başlarken hem de empati duygusunu öğrenir (Booth ve Jernberg, 2014). Duyarlı bir bakım verene sahip çocukların ifade edici dil becerileri daha hızlı gelişir, bilişsel gelişimleri hızlıdır ve güvenli bağlanma eğilimleri daha yüksektir (Bee ve Boyd, 2009). Bebek, mırıldanmalarına cevap aldıkça özgüveni artar ve olumlu sosyal davranışlar geliştirir (Davaslıgil, 2013).

2.5. Bağlanmanın Tanımı

Bebeğin bakımı ile ilgilenen kişi ve bebek arasındaki ilişkinin niteliğinin çocuğun gelişimini etkileme süreci bağlanma ile açıklanmaktadır. Bağlanma, en genel anlamda iki birey arasındaki yakın duygusal ilişki sonucu oluşan bağ olarak tanımlanır (Budak, 2005; Santrock, 2012).

Anne bebek arasındaki etkileşimin kalitesinin etkileşimli oyunlar ile desteklenerek artırılması bağlanmayı etkileyen en önemli unsurlardandır (Akgün, 2008; Akgün ve Yeşilyaprak, 2011; Driscoll ve Easterbrooks, 2007; Schaefer ve Drewes, 2013). Etkileşimli oyunlarda anne bebeğinin nelerden etkilendiğini, hangi duruma hangi duyguyu gösterdiğini, nelerin ilgisini çektiğini keşfeder. İşte bu durum anne-bebek arasındaki nitelikli etkileşimin başlangıcıdır (Gander ve Gardiner, 2010).

2.6. Bağlanma Kuramcıları

2.6.1 Freud'un Bağlanma Teorisi

Freud, bağlanma hazzının sağlanması için fiziksel ihtiyaçların giderilmesi gerektiğini ifade eder. Freud, bebeğin beslenme gibi fiziksel ihtiyacını gideren bakım verenin bebekte bağlanmanın oluşmasında önem arz ettiğini söylerken bağlanmanın oluşmasında bebeğin etkisi olmadığını öne sürer. Bebeğin gelişim sürecinde bebeğin birincil bakım veren ile bebek arasında güvenli bağın oluşması, bebeğin gelecek dönemleri açısından önemlidir. Bebeklik döneminde birincil bakım veren ile kurulan bağ, bebeğin ilerleyen yaşamında karşılaşacağı bireyler ile arasında kurulan sosyal ve duygusal ilişkiyi etkiler (Aksekili, 2017). Freud, çocuğun hayatında bulunan en güçlü ve ilk sevgi nesnesinin anne olduğu ifade eder. Anne, çocuğun ilerleyen yaşamında deneyimleyeceği toplumsal ilişkiler adına ilk örnektir (Ainsworth, 1969).

2.6.2. Harlow'un Bağlanma Teorisi

Temas rahatlığının primat gelişimine etkisini incelemek adına çalışma yürüten Harry Harlow, ayrı bırakma ve anne yoksunluğu yöntemlerini kullanarak yavru Rhesus Maymunları anne yanından almış ve laboratuvar ortamında büyütülmüştür. Bazı yavrular diğer yavrulardan ayrı kafeslere koyulmuştur. Bu maymunlar, olumsuz tepkiler göstermiş, anlamsız bakmış, kafes içinde dolaşarak kendini yaralamaya çalışmıştır. İzole edilen bu yavrular, diğer yavruların yanına yeniden koyulduğunda nasıl iletişime gireceğini bilememiştir. Birçoğu diğer yavrulardan uzak durmuş ve bazıları yemek yemeyi reddettikten sonra ölmüştür (Vicedo, 2010).

Beslenme gibi fizyolojik gereksinimler, öğrenme kuramına göre birincil pekiştireç olarak açıklanmakta; diğer haz veren kazanımlar ise ikincil pekiştireçleri tanımlamaktadır. Bebek için en acil birincil pekiştireç beslenmektir. İkincil pekiştireç eğer birincil pekiştirecin yanında sunuluyorsa ancak pekiştireç özelliği kazanabilmektedir. Örneğin annenin bebeğin yanında olması ancak beslenme kazanımı sağlıyorsa önem taşımaktadır (Karaboğa, 2011).

Harlow da öğrenme kuramcılarına benzer şekilde bireyin temas ihtiyacı ile bağlantılı olarak bağlanmanın oluştuğunu öne sürmektedir. Bu sebeple bebeklerde

bağlanmanın oluşması adına bebek ile yakından ilgilenilmesi ve fiziksel temasın sağlanması gerekmektedir. Temas gereksinimi sağlanan bebeklerin gelişimlerinin daha iyi seyrettiği görülmüş ancak bağlanmanın oluşmasında temasın temel faktör olup olmadığı kesinleşmemiştir (Tüzün ve Sayar, 2006).

2.6.3. Lorenz'in Bağlanma Teorisi

İnsan dahil yavrularını besleyen birçok hayvan türünde, yavrular anneye fiziksel yakınlık kurmaya çalışır. Yavruların birincil bakıcısına ulaşmak için kuracağı ilave yakınlık, beslenmenin birincil kazancının yanında sağlanan ikincil kazançtan kaynaklı olabilmektedir. Hayvanlarla yapılan çalışmalarda, yavrunun birincil bakım verene olan yakınlığının beslenmenin doyurucu etkisiyle ilgisiz olabileceği düşünülmüştür (Hatano vd., 2000).

Lorenz, Geese ve Harlow'un bebek maymunlar ve tel kafes anne objeleri ile yapılan araştırmaları, hayvanların besin kaynağı sağlamayan canlılara veya nesnelere de fiziksel yakınlık kurabileceğini gösteren araştırmalar arasındadır (Hatano vd., 2000). Hayvan Davranışlarını inceleyen Etolog Konrad Lorenz, kuşların yumurtadan ilk çıktığı anda, çevresinde hareket halinde gördüğü ilk nesneye bağlanarak, sürekli o nesneyi takip ettiğini gözlemlemiştir. Lorenz, konu ile ilgili ilk olarak kaz yavrularını izlemiş, yumurtadan ilk anda çıkan kaz yavrusunun önünde yürüyerek kaz yavrusunun kendisini takip ettiğini gözlemlemiştir. Sonrasında yavrunun annesi yanına gelse bile, kaz yavrusu Lorenz'i takip etmeye devam etmiştir. Lorenz, yavrunun doğumundan sonraki ilk birkaç saatlik süreci "kritik dönem" olarak adlandırmıştır (Cüceloğlu, 2016).

2.6.4. Bowlby'nin Bağlanma Teorisi

Psikiyatrist John Bowlby, anne-bebek bağlanması hakkında araştırmalar yaparak Bağlanma Kuramını açıklamıştır (Bennett ve Nelson, 2010). Bowlby'e göre çocukların hayatlarına devam etme fırsatını arttırmak adına bağlanma sistemlerinin oluşmuş olması gerekmektedir. Bu sistemin temelinde yaşamın ilk yıllarında birincil bakım veren ile çocuk arasında oluşan fiziksel yakınlık vardır. Bu yakınlık hiç

kurulmaz veya sekteye uğrarsa hem çocuklarda hem de ebeveynlerde bazı davranış biçimleri ortaya çıkmaktadır (Rygaard, 2006).

Güvenli bakım veren-çocuk ilişkisinde bakım verenler bebeklerine karşı ilgili ve duyarlıdır (Soysal vd., 2005). Erken çocukluk döneminde güvene dayalı bakım alamayan çocukların daha sonraki yıllarda insanlara sevgi ve güven duymada zorlandıkları görülmüştür. Bowlby, ihtiyaç duyduğu zaman bakım vereninin yanında olacağını bilen bireylerin, bu özellikte bir bakım verene sahip olmayan bireylere kıyasla daha az endişeli olduklarını ifade etmiştir (Mikulince vd., 2003).

2.6.5. Ainsworth'un Bağlanma Kuramı

Ainsworth ve arkadaşları (1978), bağlanmayı değerlendirmek için yabancı bir ortamda, bakım vereninden ayrılan bebeğin bağlanma sistemini harekete geçirmeyi hedeflemiştir (Ainsworth vd., 1978). Ainsworth, ayrıca bebeklerin yakınlığa ne düzeyde ihtiyaç duyduğunu, temasın bebekler üzerinde yarattığı etkiyi ve bakım verenin hareketlerinin bebeğin hareketlerini ne yönde etkilediğini araştırmıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1989).

Çalışmasında, ev ziyaretleri yaparak bebekleri ve annelerini gözlemlemiş, annenin çocuğun gereksinimlerine olan mesajlarını incelemiştir. On ikinci haftada bebekleri ve anneyi laboratuvara alarak “Yabancı Ortam” olarak adlandırdığı deneyi uygulamıştır. Bu deneyde, bebeğin sekiz dakika boyunca bir yabancı ile birlikte aynı ortamda annesinden ayrı kalması sağlanmış ve bu süreçte bebeğin anneden ayrılma ve anne ile birleşme anındaki tepkisi incelenmiştir. Sonucunda bebeğin bu anlara verdiği tepkilere göre güvenli ya da güvensiz bağlanma modelinde olduğu belirlenmiştir. Güvensiz bağlanma da kendi içinde kaygılı ve kaçınmacı olarak ayrılmaktadır. Birincil bakım vereni ile güvenli bağlanma geliştiren çocuklar anne ayrılırken normal düzeyde kaygı yaşamış anne döndüğünde ise mutlu bir karşılama göstermiştir. Kaygılı bağlanma özelliği gösteren çocuk, anneden ayrılmakta aşırı zorlanmış ve anne döndüğünde anneye öfkeli yakaşarak onu reddetmiştir. Kaçınmacı bağlanan çocuklar ise, ayrılış anında tepkisiz davranmışken birleşmede anneyi reddedici ve uzaklaştırıcı tepkiler göstermiştir (Eder, 1997; Karen, 1998).

2.6.5.1. Güvenli Bağlanma

Bu tarzda bağlanan bebekler, birincil bakım verenini yanında göremediğinde huzursuzlanır ama yetişkinin geri döneceğine dair inancı vardır. Bakım veren döndüğünde bebek mutlu olur. Bebek, bakım verenine yönelik olumsuz duyguya sahip değildir. Güvenli bağlanan bebekler, ilerideki yaşamında duygusal birlikteliklere yatkın olup ilişkilerinde temel öge güven duygusudur. Kendi duygu ve düşüncelerini kolaylıkla ifade edebilirler. Bireyler ile yakın ilişki kurmaktan ve sosyal ortamlara dahil olmaktan keyif alırlar (Anbar, 2013; Lang, 2009).

2.6.5.2. Güvensiz Kaygılı Bağlanma

Bu gruba dahil olan bebekler, bakım veren bireyini yakınında göremediğinde stres duyar, bakım vereni geri geldiğinde ona kızar, negatif tepkiler gösterir ve yatıştırılması güçtür. Birincil bakım veren ise bebeğin ihtiyaçlarını karşılama konusunda tutarsızdır. Bu sebeple bebek, gereksinimlerinin bakım vereni tarafından karşılanacağına tam olarak güven duymaz. Bebek bakım veren bireye yakınlaşmak ister fakat ancak bu yakınlığa da olumsuz tepki gösterir. Birincil bakım veren ile bebek arasında nitelikli olmayan bir bağ vardır. Bu bağlanma türünde gelişen bebekler, yetişkinlikte birincil çevresindeki bireylere yönelik bağımlı davranışlar gösterirken diğer bireylere yönelik ise aşırı korumacı tavırda bulunabilmektedir (Anbar, 2013; Lang, 2009).

2.6.5.3. Güvensiz Kaçınmacı Bağlanma

Bu gruba dahil olan bebekler, bakım veren bireyine yönelik tepkisiz davranır. Stres halinde yabancı kişiler tarafından kolayca yatıştırılırlar. Bakım veren bireyi yanına geri döndüğünde ise farklı bir tepki vermeden önceki hareketlerine devam ederler. Bu bebekler, yetişkinlikte çoğunlukla akranları ile iletişim kurmaktan kaçınır ve yalnızlığı tercih ederler. Bebek ve bakım veren arasında sosyal ve duygusal açıdan da nitelikli bir bağ gelişmemiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1989; Anbar, 2013; Atik, 2013; Lang, 2009; Soğancı, 2017).

Main ve Solomon, bu bağlanma türleri dışında bebeğin tutarsız ve farklı hareketler gösterdiği durumlarda “dezorganize” bağlanmayı tanımlamıştır. Bu dağınık

bağlanmada bebek, çoğunlukla güvensiz bağlanma türlerinin birleşimi olarak öngörülemez davranışlar gösterir. Bebek, bakım veren bireye yönelik tutarlı tepkiler veremez ve ondan çekinir. Ayrılma ve yeniden yakınlaşma konusunda etkili davranış gösteremez. Bu bağlanma türünde, birincil bakım veren bireyde psikolojik problemler gözlemlenirken, bebekte nörolojik sorunlar olabileceği, bebeğin fiziksel şiddete ve gereksinimlerinin yeterli düzeyde karşılanmayarak ihmale maruz kaldığı düşünülmektedir (Atik, 2013; Cassidy, 2001; Kesebir vd., 2011; Lang, 2009).

2.7. Duyarlı Bakım Kavramında Bağlanmanın Önemi

Duyarlı bakımın (anne duyarlılığı), alan yazında en çok ilişkili olduğu bilinen konu bağlanmadır. Duyarlı bakımın ilk tanımı Ainsworth ve arkadaşları (1978) tarafından bağlanma kavramının bir ögesi olarak değerlendirilmiştir. Duyarlı bakım, nitelikli bakım için olması gereken bir faktör olup bakım verenin olayları çocuğun gözünden görmesini sağlar. Bağlanmanın oluşmasında önemli olan duyarlı bakım, sadece bebeğin doğuştan bağlanma duygusunda değil, aynı zamanda bakım verenin bağlanma düzeyinde de etkilidir (Brenner ve Slater, 2004). Özellikle bebeklik döneminde sunulan duyarlı bakım, bebeğin güvenli bağlanma stili oluşturmasının en önemli etmenlerinden biri olarak görülmektedir (Meins vd., 2001).

Çocuğun gereksinim duyduğu anda bakım vereninin gereken desteği sunması çocuğun sisteminde bakım vereni hakkında ulaşılabilir, güvenilir ve destekleyici zihinsel algılar oluşmasına sebep olur. Eğer bakım veren çocuğun gereksinimlerine duyarsız ya da tutarsız tepki verirse çocuk hem bağlanma figürünü reddedici olarak görecektir hem de kendisini değersiz hissetmesine neden olacaktır (Bowlby, 1988).

2.8. Bakım Veren - Çocuk Etkileşimi Üzerine Odaklanan Yaklaşımlar

2.8.1. Theraplay Oyun Terapisi

Bu yaklaşım, ilk olarak Chicago'da Head Start programı kapsamındaki anneler ve çocukları arasındaki bağlanma etkileşimini desteklemek için kullanılmış ve Austin Des Lauriers, Erneste Thomas, Viola Brody gibi psikologların metotlarından faydalanarak, fiziksel temas kurmanın ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılamının önemini vurgulamıştır (Jernberg, 1979).

Theraplay oyunlarında; bakım veren ve çocuk, sistematik ilerleyen ve aynı anda dönüt alınan seanslar sayesinde ortak oyun kurmak gibi güvenli ve destekleyici bir etkileşim oluşmasını sağlayacak olumlu duygusal tecrübeler keşfederler. Çocuğun olumlu benlik kazanımı, özgüven ve öz denetim gelişimi, oyun davranışındaki değişimler, aile dinamiğindeki olumlu kazanımlar, çocuğun uyumunda ve davranış problemlerinde iyileşmeler bu terapinin kazanımları arasında görülmektedir (Dent ve Fouts, 2002; Rennie ve Landreth, 2000).

Aile Theraplay terapisi; biyolojik ebeveyninden yoksun çocuklar, koruyucu aile ya da evlan edinme ailesi yanında bakımı sağlanan çocuklar, istismar ve travmaya maruz kalmış ve otizmlili çocuklarda, bağlanma ve iletişim problemlerinin olduğu durumlarda uygulanabilmektedir (Edinborough, 2005). Çocuğun etkileşiminde en önemli faktör olduğu bilinen oyun, Theraplay içinde duygusal olarak uyarlanmış, etkileşimsel ve fiziksel oyun olarak kullanılmaktadır (Booth ve Lindeman, 2000).

Bakım veren-bebek etkileşiminin düzeyi ve ihtiyaç duyulan destek alanı konusunda terapistin değerlendirme yapabilmesi adına Theraplay oyun terapisi aracılığıyla Marshack Etkileşim Metodu (MEM) geliştirilmiştir. Seanslar planlanmadan önce bakım verenden çocuğun gelişim öyküsü alınmış ve MEM kullanılarak, bakım verenin çocuk ile olan etkileşimi incelenmiştir (Booth ve Jernberg, 2009).

MEM, Theraplay'in dört boyutunun (yapı, bağlılık, besleme, mücadele) da kullanıldığı bir takım görevden meydana gelmektedir. MEM seansı aileden onay alınarak, video kaydı yapılarak, ardından bakım veren ve çocuğu tanıyan bir yetişkin ya da profesyonel ile birlikte izlenerek değerlendirilir. MEM, ilişkinin sekteye uğradığı noktayı doğrudan görme, bakım veren ve çocuğun güçlü ve desteklenmesi gereken yönlerini ve ilişkilerindeki pozitif davranışlarını değerlendirme imkanı vermektedir. MEM seans sonuçları değerlendirilip güçlü ve zayıf yönler tanımlandıktan sonra Theraplay seanslarında üzerinde durulması gereken durumlar belirlenir ve bu doğrultuda seans konuları planlanır (Booth ve Jernberg, 2009).

2.8.2. Filial Terapi

Filial terapinin ilk örneği, 1909 yılında Freud'un 5 yaşındaki Hans'ın at korkusunu tedavi etmek için Hans'ın babasını terapi sürecine dahil etmesi olarak bilinmektedir.

Freud, babanın çocuğu hakkında en fazla bilgiye sahip kişi olduğunu düşünerek tedavi sürecinde fayda sağlaması amacıyla evde Hans ile oynaması adına oyunlar aktarmıştır. Sonrasında bu oyun zamanları hakkında baba ile görüşerek babaya rehberlik etmiştir (akt. Paul-Elling, 2003).

İlk olarak 1960 yıllarında Dr. Louise Guerney ve Dr. Bernard Guerney tarafından uyum ve davranış problemleri olan çocukların tedavisi adına geliştirilen Filial Terapi, ilerleyen süreçte çocuk ve oyun terapisi alanında önem kazanmış ve “kanıta dayalı” bir yöntem olarak kabul görmüştür (Guerney, 1983, 2000, 2013; Topham ve VanFleet, 2011).

Tüm oyun terapisi uygulamalarında, bakım verenler çocuğun terapi sürecine farklı seviyelerde katılım sağlamakta ancak Filial Terapi (FT) bakım verenleri çocuğun iyileşme sürecinden sorumlu başlıca etmen olarak görmektedir (Carmichael, 2006). Bakım verenler çocukların psiko-sosyal ve duygusal gelişiminde etkili en önemli faktör olması sebebi ile onları sürecin birincil sorumluları olarak yönlendirmek, bu terapinin doğrudan terapist tarafından yürütülen çocuk terapilerine oranla daha hızlı ve kalıcı sonuç vermesini sağlamaktadır (Guerney, 2000, 2013; Landreth ve Bratton, 2006).

Filial terapi, çocuk merkezli oyun terapisinin ilkesini benimsemekte ve oyunu çocuğun duygusal boşaltımını sağladığı, travmatik yaşantılarını çözümlendiği önemli bir yol olarak görmektedir (Guerney, 2000). Filial Terapi de çocuk merkezli oyun terapisinde olduğu gibi çocuğun potansiyeline inanmakta ve problemlerle başa çıkma konusunda sorumluluğu çocuğa bırakmaktadır. Ancak Filial Terapide terapi terapist tarafından değil bakım veren tarafından uygulanmaktadır. Her iki terapi yönteminde de ilişkiye önem verilmekte ancak Filial Terapideki ilişki terapistle çocuk arasında değil, bakım veren ile çocuk arasında kurulmaktadır (Vanfleet, 2013).

Bakım verenler çocukları ile çocuk merkezli oyun terapisi uygulamaları hususunda eğitilip, önce terapi merkezinde daha sonra evde gerçekleştirilen seanslar için süpervizyon sağlanır ve bakım verenlerin seanslar sırasında geliştirdikleri becerilerinin çocukları ile rutin etkileşimlerine aktarmaları desteklenir (Guerney, 1983; VanFleet, 2005). Filial terapistler, bakım verenleri duyarlı olma ve çocuklarını

olduğu gibi kabul ederek çocukların onları “güvenli bir üs” olarak görmelerine destek olur (Guerney, 2013).

Filial Terapi, 10-20 seans süren bir terapi türü olup “değerlendirme, ebeveyn eğitimi, süpervizyonlu oyun seansları, ev oyun seansları ve genelleştirme ve sonlandırma” süreçlerinden oluşmaktadır (Guerney, 2013; Topham ve VanFleet, 2011; VanFleet, 2005).

Filial Terapi sonucunda; çocukların davranışsal sorunlarının, kaygı ve depresyon seviyelerinin azaldığı ve benlik saygısının arttığı; bakım verenlerin kabul becerisinin arttığı ve stres seviyesinin azaldığı; aile bireyleri arasındaki güvenin ve etkileşimin arttığı görülmüştür (Bratton ve Landreth, 1995; Costas ve Landreth, 1999; Garza, 2010; Harris ve Landreth, 1997; Jones vd., 2002; Kale ve Landreth, 1999; Landreth ve Lobaugh, 1998; Ryan ve Madsen, 2007; Smith ve Landreth, 2003, 2004).

2.8.3. Ebeveyn - Çocuk İlişkisi Terapisi

Garry Landreth, Filial Terapi eğitimini 10 seans olarak kısaltmış ve adını Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Terapisi (Child-Parent Relationship Therapy) olarak düzenlemiştir (Brotton vd., 2006).

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Terapisi, çocuk ve ebeveyn arasındaki etkileşimi arttırmak amacıyla haftada bir kez 30 dakikalık bir oyun zamanı uygulanmasını içermektedir. Çocuk, bu 30 dakika boyunca ailesinin merkezindedir. Bu zaman diliminde, ebeveynler çocuğun duygularını, kaygılarını, ilgi alanlarını, isteklerini, güçlü ve zayıf yönlerini oyun içinde yansıtılabileceği, çocuğun kendini güven içinde hissedeceği, çocuğun koşulsuz kabul edileceği bir ilişki oluşturur (Landreth ve Bratton, 2006).

Eğitimin ilk üç haftasında ebeveyne eğitim verilir, 4. ve 9. hafta arasında eğitim ile beraber evde çocuklarıyla geçirdikleri yönlendirmesiz oyun zamanı hakkında süpervizyon sunulur, 10. haftada ise değerlendirme ve terapi sonlandırma yapılır. Terapi süreci bitse de ebeveynler çocuklarıyla yaptıkları oyun seanslarına devam edilmesi konusunda bilgilendirilir. Aşağıda eğitim süreci açıklanmıştır.

- a. filial terapinin amaçları ve yansıtıcı yanıtlama becerisi;

- b. oyun terapisinin temel ilkeleri
- c. oyun terapisi becerileri ve süreci
- d. süpervizyon ve sınır koyma becerisi
- e. oyun terapisi becerilerin gözden geçirilmesi
- f. süpervizyon ve seçenek sunma
- g. süpervizyon ve öz saygı
- h. süpervizyon ve ödüle karşı cesaretlendirme
- i. süpervizyon ve becerilerin terapi dışına taşınması
- j. süpervizyon ve değerlendirme (Landreth ve Brotton, 2006).

2.8.4. İlişki Temelli Uygulamalar

İlişki Temelli Uygulamalar, çocukların duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarını desteklemek adına, bakım verenlere çocuklarıyla beraber oldukları rutin etkinliklerde uygulayabilecekleri duyarlı bakım yöntemlerini öğretmeyi hedeflemektedir (Mahoney ve Perales, 2003). Profesyoneller tarafından yapılandırılmış ortamlarda planlanmış öğretim teknikleri yoluyla çocuğa istenen davranışı kazandırmayı amaçlamak yerine, bakım verenlerin çocuklarıyla beraber olduğu rutin faaliyetler sırasındaki etkileşimin niteliğini geliştirmeye ve duyarlı ilişki yöntemlerini kullanmalarını hedefler (Mahoney, 2009; Mahoney ve Perales, 2003; Mahoney vd., 1998). Bu uygulama içinde belirlenmiş 100'den fazla duyarlılık yöntemi bulunmakta ve bu yöntemler sayesinde yetersizlikten etkilenmiş çocukların bakım verenlerinin çocuklarına yönelik daha duyarlı olmaları sağlanmaktadır (Mahoney, 2009).

2.8.4.1. Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı-ETEÇOM (Responsive Teaching-RT)

İlişki Temelli Uygulamalar, literatürde farklı programlar içerisinde, farklı isimler altında yer alabilmektedir (Young-Kong ve Carta, 2011). Bu uygulamalardan biri

Mahoney ve McDonald (2007) tarafından geliştirilen orijinal adı Responsive Teaching (RT) olan Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı (ETEÇOM)'dır. ETEÇOM, özellikle 0-6 yaş grubunda normal gelişimi seyreden veya yetersizlikten etkilenen çocukların gelişimini desteklemek amacıyla birincil bakım verenine sunulan, günlük rutinler içinde daha duyarlı olmalarında yol gösterecek duyarlı etkileşim stratejilerini öğretmeyi hedefleyerek aynı zamanda çocukların gelişim performansına da katkı sağlamayı amaçlayan uygulamadır (Mahoney ve MacDonald, 2007).

ETEÇOM; çocukların günün büyük zamanını ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri ile geçirdiklerini bilerek bakım verenleri uygulamanın temel etkeni olarak görmektedir (Mahoney, 2009). ETEÇOM'un çok yönlü olması ve önceden belirlenen üç gelişim alanını kapsayan 16 temel olmak üzere 32 davranışın desteklenmesini vurgulaması diğer ilişki temelli uygulamalardan farkını oluşturmaktadır. Bu stratejiler, anne ve çocuğun haftalık olarak beraber katıldığı bireysel seanslarda uzman tarafından bakım verene danışmanlık sunularak verilmektedir (Mahoney, 2009). ETEÇOM, toplam 66 duyarlı etkileşim stratejisi ve 132 bilgi notundan oluşmaktadır (Mahoney ve McDonald, 2007; Mahoney ve Perales, 2003).

2.8.5. Pikler Yaklaşımı

1930-1940 yıllarda ABD ve Avrupa'da, klinisyenler tarafından uzun süreli kurum bakımının ve erken dönemde fazla sayıda bağlanma figürü ile karşılaşan çocukların kişilik gelişimine yönelik riskler hakkında araştırmalar yapılmıştır (Bowlby, 1958). 1949 yılında ise Bowlby, evsiz çocukların gereksinimlerini araştırmak adına Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile çalışmaya başlayarak bebeğin anne modeliyle olan etkileşiminin önemini incelemeye başlamıştır (Bowlby, 1958).

Tıp Hekimi Emmi Pikler de Bowlby'ye benzer olarak uzun süreli kurum bakımının çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkilediğinden kaygı duymuştur (Bowlby, 1988b). Pikler, bebek ile az sayıda bakım veren arasında kurulan istikrarlı etkileşimin önemini ve bebeğin güvenli bağ geliştirebilmesi için bakım verenin bebeğin sinyallerine yanıt vermesinin gerekliliğini vurgulamış ve kurum bakımında kalan çocuklarda bunların eksik olduğunu gözlemlemiştir (Falk ve Pikler, 1972).

Pikler, 1946'da Macaristan'da ailesi olmayan çocuklar için Pikler-Loczy Enstitüsü adıyla bir çocuk yuvası kurmuştur (Vamos, 2015; Weber, 2010). Burada her bebek yetişkin bir bakıcıyla eşleştirilmiştir. Pikler, bakıcılara bakım sırasında olan bebekle dikkatlice ilgilenmeleri, o sırada diğer çocukların sıralarını beklemeleri gerektiği, ilişki içinde oldukları çocuk ile zamanını, yalnızca o sırada huzursuzlanan diğer çocuğa sıranın henüz kendinde olmadığını anımsatmak için kesintiye uğratılabileceğini belirtmiştir (Falk ve Pikler, 1972).

Pikler Yaklaşımı'nda üç temel ilke bulunmaktadır. Birincisi, tam hareket özgürlüğüdür. Pikler, çocukların kendi çabasıyla dışarıdan girişim olmadan ilerlediğinde gelişiminin hızlandığını söyler. Yani bebekler kendileri oturmadan yetişkin tarafından oturtulmamalı, kendileri ayağa kalkmaya başlamadan zorla ayağa kaldırılmamalıdır. İkinci ilke, bebeğin bakımı sırasında bakım verenin bebeğe nahif ve saygılı yaklaşımıdır. Bakım veren, bebeğin bakımını sağladığı zaman diliminde bebek ile doğrudan temas içindedir. Bebek, bu temas anında sinyallerine bakım vereninin nasıl tepki verdiğini gözlemler. Pikler, danışmanlık sağladığı ailelere bebek bakımının önemini vurgulamış ve bakımın prensiplerini "terapötik bakım" adıyla kurum bakımında olan çocuklara uygulamıştır. Üçüncü ilke ise bebeğin oyun kurduğu ortamın kaba ve ince motor gelişimini destekleyici şekilde düzenlemesidir. Oyun alanı, merdiven basamakları, tırmanma araçları, mendil gibi bebeğin aktif olmasını sağlayacak materyallerle düzenlenmelidir. Çocuğun pasif kalmasına sebep olacak yürüteç, ana kucağı gibi materyaller kullanılmamalıdır (Tardos, 2010). Pikler, henüz yürüme becerisini kazanmamış bebekler ile yürüyen bebeklerin gereksinimlerinin farklı olduğunu, bu nedenle oyun alanının da farklı şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgular (Marlen, 2017).

Pikler yaklaşımı, çocukların tutarlılığa ve bir rutine gereksinim duyduğunu vurgular. Günlük rutinler, kurum bakımındaki çocuklara gereksinimlerinin karşılanacağına dair güven verir. Pikler yaklaşımına göre, bakım verenin elleri bebeğin dünya ile ilk irtibatıdır. Ona dokunan, besleyen, yıkayan bu eller güvenli, özenli, sabırlı, istikrarlı olursa, bebeğin dünyayı algılaması da bu şekilde olur. Eğer bu eller nezaketsiz, telaşlı, umursamaz ve agresif olduğunda dünyayı bu şekilde algılayacaktır (Chahin, 2008).

Pikler Enstitüsünde, bakım verenler bebeğin gelişimine keşif ve oyun aracılığıyla tanık olurlar. Bakım verenler, çocuğun hazır olmadığı hiçbir şey için çocuğu yönlendirmemektedir (Falk ve Roche, 1994). Çocuk adına yapılacak her bir değişim, özenle düşünülmesi gereken ve acele gerçekleştirilemeyecek kadar önemli bir durumdur (Gonzales-Mena, 2004).

Bu enstitüde, bakım verenler ebeveyn gibi davranmaz ve uzman olduğunun bilincindedir. Bakım verenler, çocuğun kurumdan ayrılma zamanı geldiğinde hem çocuğun hem bakım verenin duygusal olarak zedelenmemesi adına yeterli mesafeyi korumak üzerine eğitilir (David ve Appell, 2001).

1972 yılında Falk ve Pikler tarafından, Pikler Enstitüsünde en az 11 ay süre ile kalıp sonrasında ailesine döndürülen 13-22 yaş arası 100 katılımcı ile çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda kurumdan ayrılan çocukların, çocukluk döneminde hiç ayrılmadan en az bir biyolojik bakım vereni ile büyüyen çocuklar ile benzer puanlar aldığı saptanmıştır. Kurum bakımında zaman geçiren çocuklar ile ilgili bu düzeyde bir bilişsel gelişim performansı, bu zamana dek görülmemiş bir bulgudur (Triulzi, 2009).

2.8.6. RIE (Resources for Infant Educators) Yaklaşımı

Gelişim Uzmanı Magda Gerber, Budapeşte'de yaşadığı süreçte Pikler ile çalışmış ve Pikler'in yaklaşımlarını çalışmalarında kullanmıştır (Gerber, 1998). Gerber, 1978 yılında Dr. Tom Forrester ile beraber bebekler ile çalışanlara eğitim vermek adına “Bebek Eğitimcileri İçin Kaynaklar'ı (RIE)” oluşturmuştur (Petrie ve Owen, 2005).

RIE ve Pikler yaklaşımı; kurum bakımı, evde gündüz bakımı, gündüz bakım merkezleri ve ebeveyn-bebek grubu ortamlarında uygulanmaktadır. RIE ve Pikler grupları, “emekleme öncesi, emekleme dönemi, yürümeye yeni başlayan, daha büyük yürümeye başlayan çocuk” olarak gelişim dönemlerine ayrılmaktadır (Triulzi, 2009).

Gerber, etkileşim ve gelişim merkezli bakımın artırılmış bir halini kurumdaki bakım verenler yerine ebeveyn-bebek gruplarındaki yetişkinler için geliştirmiştir (Gerber, 1998). RIE yaklaşımı da Pikler gibi, bebeğe verilecek bakım hakkındaki bilginin, bir

profesyonel fikrinden daha çok ebeveynin direkt gözlemlerinden ve ilişkisinden alınabileceğini savunmaktadır (Triulzi, 2009).

Gerber'in yaklaşımı, bebeğe saygılı ve nitelikli duyarlı bakım sağlanmasını kapsar (Triulzi, 2009). Gerber, Greenwald ve Waver'e (2013) göre çocuğun beslenme, konfor ve öz bakım dışında sevgiye ihtiyacı vardır. RIE felsefesi, tek başına sevginin de yeterli olmayacağını, çocuk ile saygı çerçevesinde sevginin kurulması gerektiğini savunmaktadır (Gerber vd., 2013).

RIE yaklaşımı, bakım vereni çocuğun gelişiminden birincil sorumlu olarak görmekte ve bu sebeple bakım verenin farkındalığını ve bilgi düzeyini önemsemektedir. Bu yaklaşıma göre bebekler, sağlık sorunu olmadığında, gereksinimleri giderildiğinde, güvende hissettiğinde doğal alanı içinde kendi gelişimini sağlama eğilimindedir. Bebekler, bu süreç içinde dış müdahaleye ihtiyaç duymazlar. Bu sebeple bebeğin temel gereksinimlerinin karşılanması ve fizyolojik iyilik hali yetişkinin sorumluluğunda olup emekleme, tırmanma gibi kaba motor becerilerinin gelişimi bebeğin bireysel performansı içinde elde edeceği kazanımlar olarak görülmektedir (Bergen vd., 2009).

RIE yaklaşımı, "Saygı, Kesintisiz Oyun, Etkin Katılım, Çevre ve Keşfetme Özgürlüğü, Tutarlılık ve Duyarlı Gözlem prensiplerinden oluşmaktadır. Yenidoğan bebeğe bile eşsiz bir birey olarak davranılması, yaklaşımın saygı ilkesini vurgulamaktadır (Gerber, 1998). Kesintisiz oyun ilkesi, çocuğun oyundaki vaktini nitelikli ve aralıksız geçirmesinin önemli olduğunu, oyun zamanına ne kadar az dış etken olursa dikkatinin o kadar uzun olacağını savunur. Etkin katılım ilkesi, bakım zamanlarını çocuk ile bakım verenin aktif ilişki içinde olduğu ve birbirlerini daha iyi tanıdıkları zaman dilimi olarak görür. Örneğin bebek, altının değiştirildiği sırada çoraplarına odaklanırsa, bakım veren de bebeğin çoraplarına odaklandığını fark ederek kendi ilgisini çoraplara yönlendirir. Bakım veren, bebeğin altını değiştirmeye ara vererek bebek ile çorapları hakkında sohbet eder ve kibarca alt değiştirmeye geri dönmelerini ister. Bebek, bu şekilde duygularının ve ilgisinin değerli olduğunu, gereksinim halinde bakım vereninin ona odaklanacağını anlar (Gerber, 2002). Çevre ve Keşfetme Özgürlüğü ilkesi, çocuk için uygun ortamın güvenli olması gerektiğini, güvenli olmayan ortamda bakım verenin çocuğu sağlıklı olarak gözlemleyebilecek

konforda olmayacağını savunmaktadır (Gerber ve Johnson, 1998). Tutarlılık ilkesi, önceden sezilen bir rutin ve değişmeyen sınırların çocuklarda güven hissi yarattığını, kuralların bulunmadığı ortamda çocuğun güvende hissetmeyeceğini savunmaktadır. Çocuğun üzülmemesi için esnetilen kurallar, çocuğun alışkanlığını bozar ve güven duygusunu zedeler. Çocuk güven duyduğu bakım vereninin hiçbir şartta kuralları bozmasını onaylayamayacağını ve kendisi istese bile kendine zarar vermesine izin vermeyeceğini bilerek güvende hissetmektedir (Gerber, 2002). Duyarlı gözlem ilkesi ise bakım verenin fiziksel olarak etkisiz ancak farkındalığının yüksek olduğu durumu ifade etmektedir. Bakım veren, müdahalesiz şekilde yeterli uzaklıkta çocuğu izler ve ayrıntılara odaklanarak çocuğun gelişimi, duyguları ve potansiyeli hakkında bilgi edinir (RIE, 2016).

2.9. Duyarlı Bakım ve Bakım Veren-Çocuk Etkileşimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

2.9.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Atasoy (1996), bebeklerin gelişim seviyesi ve bağlanma durumları ile bebek ve ailesinin demografik özellikleri, annelerinin psikolojik durumu ve doğum bilgileri arasındaki ilişkiyi incelemek adına 6 aylık 36 bebek ve ailesi ile çalışmıştır. Bağlanma Sorgulama Anketi ve Yabancı Durum Testi ile toplanan veriler sonucunda 36 bebekten 35’inde bağlanma davranışı geliştiği, ailelerin ekonomik seviyesinin bağlanmanın oluşma yaşını etkilemediği, bağlanmanın sosyo-ekonomik faktörlere değil duygusal faktörlere bağlı olduğu bulgulanmıştır.

Ceber-Bakkaloğlu ve Sucuoğlu (2000), normal gelişimi seyreden ve bilişsel gelişim geriliği olan bebekler ile annelerinin ilişkisel davranış sıklığını incelemek adına 5-30 ay arasında, 15’i bilişsel gelişim gerilik tanısı almış ve 15’i normal gelişimi seyreden bebek ve anneleri ile çalışma yürütmüştür. Serbest oyun sırasında 20 dakika boyunca etkileşimleri gözlemlenen anne-bebek çiftleri kamera kaydına alınmıştır. Kaydın ilk beş dakikası alışma ve son beş dakikası sıkılma sebebi ile ayırılarak on dakikalık kısım üzerinden ölçülmüştür. Anne Bebek Etkileşim Gözlem Formu-ABEGF ile toplanan veriler doğrultusunda bilişsel gelişim geriliği olan bebeklerin, normal gelişimi seyreden bebeklere kıyasla daha az etkileşim davranışı gösterdiği; annelerin

etkileşim davranışlarının sıklıklarına bakıldığında ise çoğunlukla bilişsel gelişim geriliği tanılı bebekleri olan annelerin, diğer annelere göre daha fazla iletişim başlattıkları ancak buna karşın daha ısrarcı davrandıkları görülmüştür.

Karaaslan ve arkadaşları (2013), ETEÇOM'un annelerin ve çocuklarının ilişkisel davranışlarına ve çocukların gelişimsel durumlarına etkisini incelemek adına deney ve kontrol grubu olmak üzere 19 çocuk ve anne çifti ile çalışmıştır. Down Sendromu, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve bilişsel gelişim geriliği gibi riskli grupta olan çocukların olduğu katılımcılara dört ay boyunca haftada iki gün bireysel şekilde eğitim verilmiştir. Ön test ve son test yöntemiyle veriler toplanmış ve çalışmanın bulguları ETEÇOM'un, anne-çocuk arasındaki ilişkisel davranışları etkilediğini ve çocukların temel davranışları ve gelişimsel düzeylerinde de anlamlı farklılık olduğunu göstermiştir.

Toper-Korkmaz (2015) tarafından, ETEÇOM'un Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı olan çocuklar ile anneleri arasındaki etkileşime etkisini incelemek adına 3-5 yaş arası OSB tanılı 6 çocuk ve anneleri ile çalışılmıştır. Her uygulama anne ve çocuğun kendi evinde bireysel olarak gerçekleştirilmiş ve ortalama 10 hafta sürmüştür. Tek grup ön test ve son test yöntemleri kullanılmış ve anne-çocuk etkileşim davranışları EDDÖ-TV ve ÇDDÖ-TV ölçekleri ile değerlendirilmiştir. Aynı zamanda video kaydı, gözlem, anekdotlar, günlükler ve görüşmeler olmak üzere nitel veri toplama araçları da kullanılmıştır. Araştırmanın nitel ve nicel bulguları doğrultusunda, ETEÇOM'un OSB tanılı çocuk ve annelerinin etkileşimi üzerinde olumlu etkisinin olduğu, çocukların bazı gelişimsel davranışlarında da ilerleme olduğu saptanmıştır.

Ekmekci ve arkadaşları (2016) tarafından, Hollandalı ve Türk annelerin duyarlılık algısı ve duyarlı davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek adına 30 Hollandalı anne, 30 Türk anne ve 2-5 yaş arası çocukları ile çalışma yürütülmüştür. Anne Davranışları Sınıflandırma Seti ve Biringen Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği kullanılarak toplanan veriler sonucunda; Hollandalı annelerin Türk annelere göre duyarlılık algıları ve duyarlılık davranışlarının yüksek olduğu, her iki grupta da duyarlılık algılarının duyarlı davranışlarla ilişkili olmadığı saptanmıştır.

Ulutaş ve Aksoy (2016) tarafından annelerin duyarlılık ve karşılıklı etkileşim davranışlarının bebeğin gelişimine etkisini incelemek adına Ev Merkezli Anne-Bebek Etkileşim Programı'nı geliştirmiş ve Malatya ilinde bulunan 44 anne ve bebeği ile çalışılmıştır. Genel Bilgi Formu, Duyarlılık ve Karşılıklılık Testleri (Subtest of Sensitivity/Responsivity) ve Denver II Gelişimsel Tarama Testi ile verilerin toplandığı çalışma sonucunda, programa dahil edilen deney grubundaki annelerin anne duyarlılığı puanlarının kontrol grubundaki annelere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çatay ve Koloğlugil (2017) tarafından, mevcut çalışmanın da örneklem grubunu oluşturan İstanbul Bahçelievler Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesinde 15-37 aylık 36 bebek ve 24 bakım elemanı ile 20 oturumluk eğitim süreci gerçekleştirilmiştir. Müdahale ve kontrol grubunun olduğu çalışmada, eğitim kapsamında bakım verenin stresini azaltarak, çocuklara hassas ve duyarlı bakım vermeyi teşvik etmek amaçlanmıştır. Eğitim sonunda, bakım elemanlarının duygusal tükenmişlik düzeylerinin azaldığı, öz yeterlilik duygularının geliştiği görülmüştür.

Seven (2017) tarafından Muş ilinde yaşayan 4'ü geniş ve 4'ü çekirdek aile yapısında bulunan anne ve 30-42 ay arasında bulunan çocukları arasındaki etkileşim annenin duyarlı bakımına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Anne-Çocuk Bilgi Formu ve Anne-Çocuk Gözlem Formu ile toplanan veriler doğrultusunda; bebeğin sinyallerine geniş aile yapısında bulunan annelerin tepkilerinin olumsuz olduğu, çekirdek aile yapısındaki annelerin ise olumlu tepkiler verdiği bulgulanmıştır. Ayrıca hem geniş hem çekirdek aile içinde bulunan annelerin duygularını belli etme ve aktarma konusunda sınırlı oldukları, geniş aile yapısında büyüyen annelerin çekirdek aile krumaları halinde de geniş aile yapısındaki geleneksel davranışları gösterdikleri görülmüştür.

Denktaş-Dedezade (2017) tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde RIE Yaklaşımının uygulama düzeyini belirlemek adına 0-3 yaş grubu çocuklara bakım veren 25 yetişkin ile çalışılmıştır. Kişisel Bilgi Formu ve BEBK (RIE) kullanım ağırlığı soru formu ile veri toplanan çalışmanın sonucunda RIE prensiplerinin genellikle diğer üç önde gelen çocuk bakımı yaklaşımına (ilgisiz kayıtsız yaklaşım, otoriter yaklaşım ve koruyucu yaklaşım) oranla daha fazla kullanıldığı

bulgulanmıştır. Saygı, Kesintisiz Oyun, Etkin Katılım ve Tutarlılık prensiplerinin daha fazla kullanıldığı; Duyarlı Gözlem ve Çevre ve Keşfetme Özgürlüğü prensiplerinin ise diğer üç çocuk bakım yaklaşımlarına kıyasla daha az kullanıldığı saptanmıştır.

Yavuz (2017) tarafından, Filial Terapinin bakım elemanlarının öz-yeterlik ve kaygı düzeylerinin kurum bakımında olan çocukların davranış problemleri üzerine etkisini araştırmak adına İstanbul ili Bahçelievler Şeyh Zayed 0-12 Yaş Çocuk Evleri Sitesinde çalışan 21 bakım elemanı ve 3-4 yaş grubundaki 70 çocuk ile çalışılmıştır. Bakım elemanları, 10 hafta boyunca Filial Terapi eğitimi ve 3 seans süpervizyon almıştır. Bakım elemanlarından deney grubundaki 33 çocuğa 10 oturum oyun seansı uygulaması istenmiştir. Beck Anksiyete Ölçeği ve Genel Öz-Yeterlik Ölçeği, Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği kullanılarak ön test ve sonto test yöntemleri ile veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda, Filial Terapi eğitiminin bakım elemanlarının öz yeterlik seviyesini arttırmada ve kaygı seviyelerini azaltmada etkili olduğu, deney grubunda bulunan çocukların davranış problemlerinin azaldığı saptanmıştır.

Avcı ve arkadaşları (2018) tarafından Ankara ilinde korunma ihtiyacı olan 0-3 yaş arası bebeklerin bakımından sorumlu personele ve evlat edinme/koruyucu aile hizmet modelleri kapsamında çocuğun bakımını sağlayan/sağlayacak kişilere güvenli bağlanmayı destekleyici davranışları kazandırmak amacıyla ‘Güvenli Bebekler Güvenli Yarınlar Projesi gerçekleştirilmiştir. Eğitim programı içeriğine bebekten gelen sinyallerin algılanması ve zamanında yanıt verilmesi, bakım veren-bebek iletişimi, duyarlı bakım, bebeklerin gelişimini izleme, bakım verenin psikolojisini yatıştırılmaya yönelik faaliyetler benzeri konular dahil edilmiştir. Uygulama sonucunda bakım verenlerin bebekleriyle sevgi temelli etkileşim kurmaya başladıkları, çocuklarının biricik olduğu algısını geliştirdikleri, çocuktan gelen sinyalleri okuma ve günlük rutin planlama benzeri gereksinimlerine yönelik daha duyarlı oldukları, çocukları ile iletişim kurmada daha özgüvenli oldukları görülmüştür.

Sümer ve arkadaşları (2020), Olumlu Ebeveynliği Geliştirmeye Yönelik Video-Geri bildirimli Müdahale Programı-Duyarlı Disiplin versiyonunun annenin duyarlı bakımı

üzerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya katılan 97 anne ve bebeği kontrol ve müdahale grubu olarak ayrılmıştır. Müdahale grubundaki 59 anneye önceden bebekleri ile birlikte geçirdiği zamanlarda kaydedilen video görüntüleri izletilmiş ve duyarlılığı konusunda geri bildirim sunulmuştur. Çalışma sonucunda müdahale grubundaki katılımcıların gözlem ve özbildirime dayalı ölçülen duyarlılıklarında artış olduğu görülmüştür.

Kahya ve arkadaşları (2022), anne-bebek etkileşimini bakış ve yüz duygulanıma göre incelemeyi amaçlamıştır. 56 anne ve bebeği ile yapılan çalışmada, anne-bebek çiftlerinin etkileşimde olduğu zaman dilimleri video kayda alınmıştır. Araştırma neticesinde, bebeklerin yüz ifadelerini, annelerin yüz ifadelerine göre şekillendirdiği; annelerin, bebeklerinin bakış şekli ve yüz ifadeleri doğrultusunda kendi ifadelerini şekillendirdiği görülmüştür.

2.9.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Kaiser ve arkadaşları (1996), ebeveynler tarafından sunulan duyarlı etkileşim davranışlarının okul öncesi dönemde olan ve yetersizlikten etkilenen çocuklarının dil gelişimi üzerine etkisini incelemek amacıyla tümü konuşma bozukluğu tanıılı 12 anne ve 28-56 ay arasında değişen çocuk çifti ile çalışılmıştır. Laboratuvar ortamında her anne-çocuk çifti ile bireysel yapılan seanslar, haftada iki defa olmak üzere ortalama 5-6 ay sürmüştür. Ebeveynlerin burada öğrendikleri basamakları hane içinde de uygulayıp uygulamadıkları hakkında bilgi almak adına yaklaşık altı ay sonra izleme seansları yapılmıştır. Bulgular doğrultusunda, ebeveynlerin duyarlı etkileşim davranışlarını uygulamayı öğrendikleri, bu davranışları ev ortamına da genelledebildikleri saptanmıştır. Çalışmanın ikincil hedefi değerlendirildiğinde; tüm çocukların dil gelişimi ve sosyal ilişkilerinde anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Wendland-Carro ve arkadaşları (1999), ilk kez anne olan 36 anne ve bebekleri ile yaptığı çalışmada annelerin bebeklerine yönelik iletişimlerini arttırmayı, sinyallerine zamanında ve uygun yanıt vermelerini, dünyaya yeni gelen bebekleri ile iletişim kurma konusunda yetkinlik kazandırmayı hedeflemiştir. Deney grubunda olan annelere anne-bebek etkileşimini desteklemek adına oluşturulan Erken Müdahale

Programı (Early Intervention Program) uygulanmış; kontrol grubuna ise yalnızca temel bakım becerileri öğretilmiştir. Uygulama, haftanın beş günü ve günde bir saat olarak toplam bir ay uygulanmış ve bir ay sonra araştırmacı haneyi ziyaret ederek serbest oyun ve bebek banyosu sırasında anne-bebek etkileşimini gözlemlemiştir. Yedili derecelendirilen Kodlama Şeması (Coding Schema) ile toplanan veriler ışığında deney grubundaki annelerin bebeğe fiziksel yakınlık, göz teması ve ses değişimleri ile birlikte daha güven verici yaklaştığı; deney grubundaki annelerin ağlayan bebeklerine kontrol grubundaki annelere kıyasla çeşitli tepkiler verdikleri gözlemlenmiştir.

Landry ve arkadaşları (2001), zamanında doğmuş 103 çocuk, sağlığı düşük düzeyde riskli 102 çocuk ve yüksek düzeyde riskli 77 çocuk ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada yüksek seviyede duyarlı ebeveyn bakımının çocukların bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilediğini, ayrıca çocukluk döneminin yalnızca ilk iki yılının değil ilk beş yılının çocuğun gelişiminde zemini oluşturduğunu yordamıştır.

Lohaus ve arkadaşları (2004), ilk kez doğum yapan, orta düzey sosyoekonomik yapıya sahip Kafkas kökenli 60 anne ve 3 ve 12 aylık bebeklerin katıldığı çalışmada, bebek ile etkileşimde duyarlı bakımın çocuğun gelişim düzeyine etkisini incelemiştir. Anne ve bebek arasındaki etkileşim hane ziyaretleri ile gözlemlenmiştir. Veriler, dokuzlu derecelendirilen Duyarlılık Ölçeği (Sensitivity Scale) kullanılarak bir saatlik serbest oyun sırasında edinilen gözlemler sonucunda toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda duyarlı bakımın bebeğin gelişimini desteklediği, duyarlı bakım öğeleri ile bebeğin gelişimi arasında pozitif ilişki olduğu, yine duyarlı bakımın 3 aylık ve 12 aylık bebeklerde izlenen olumlu davranışlar ile ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Abrams (2004), anne ve bebeğin mizacı arasındaki uyum düzeyini ve anne-bebek etkileşimini incelemek amacıyla San Francisco'da yaşayan 6, 9 ve 12 aylık bebeği olan 65 aile ve bebekleriyle çalışmasını gerçekleştirmiştir. Veri toplama aracı olarak Bebek Mizacı Ölçeği (Infant Temperament Scale), Yetişkin Mizacı Ölçeği (Adult Temperament Scale) ve Duyarlılık ve Karşılıklılık Testleri (The Tests of Sensitivity and Synchrony) kullanılmıştır. Bebeklerin laboratuvar ortamında serbest oyun içinde

olduğu zaman diliminde, annelerin herhangi bir girişimde bulunmamaları talep edilmiş ve annelerin duyarlılığı gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda anne ve bebek mizacının eş zamanlı tepki verme düzeyine etki ettiği, duyarlı annelerin bebeklerine eş zamanlı tepki verme davranışının da yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Groark ve arkadaşları (2005) tarafından Rusya'da kurum bakımında kalan çocuklar ve bakım elemanları ile yapılan çalışmada, başlangıçta bakım elemanlarının çocuklarla sınırlı iletişim kurduğu, kaygılı oldukları ve depresyon belirtileri gösterdikleri; çocukların ayırım gözetmeyen arkadaşlıklar kurdukları, yetişkinler ile göz temasından kaçındıkları ve saldırgan davranışlar gösterdikleri tespit edilmiştir. Eğitim sonunda, bakım elemanlarının tutarlı ve duyarlı ilişki kurmaya başladığı, çocukların sosyal ve dil gelişimlerinde olumlu ilerlemeler olduğu, özel gereksinimi bulunan çocukların gelişiminde pozitif ivmeler olduğu gözlemlenmiştir.

Paavola ve arkadaşları (2005), annenin duyarlı bakımı ve bebeğin amaçlı iletişiminin, bebeklerde erken iletişim ve dil gelişimine etkisini incelemiştir. Ailenin dünyaya gelen ilk bebeği olan, 10-12 aylık 27 bebek ve Fince konuşan annelerinin katıldığı bu çalışmada, veriler MacArtur İletişim Gelişimi Envanteri (MacArtur Communication Development Inventory) ve İletişim ve Sembolik Davranış Ölçeği (Communication and Symbolic Behavior Scale) aracılığıyla toplanmıştır. Değerlendirme, hane ziyareti sırasında bebeklerin serbest oyun içinde olduğu zaman diliminde 20 dakika süresince anne ve bebeğin davranışları izlenerek gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda anne yanıtlarının sıklığı ve bebeğin amaçlı iletişim davranışları arasında ilişki olmadığı, duyarlı bakım ve bebeğin amaçlı iletişiminin bebeğin erken iletişimsel becerilerinin göstergesi olduğu saptanmıştır.

Schoppe-Sullivan ve arkadaşları (2006), çalışmalarında ebeveyn duyarlılığı ve ebeveynin bebeğiyle olan bağlanma ilişkisinde bebeğin cinsiyetinin rolünü incelemek amacıyla bir yaşında 87 bebek ve ebeveynleri ile birlikte çalışmıştır. Klinik ortamda ebeveynlerden bebekleri ile hiçbir oyun materyali olmadan üç dakika boyunca oyun oynamaları istenmiş ve ebeveyn duyarlılığını analiz etmek adına Ainsworth Duyarlılık Ölçeği (Ainsworth Sensitivity Scale) ve bebek davranışını analiz etmek adına ise beşli derecelendirilen Kodlama Şeması kullanılmıştır. Bulgular doğrultusunda anne ve babaların erkek bebeklerine yönelik benzer

duyarlılık ve bağlanma davranışı gösterdiği, babaların kız bebeklerine karşı duyarlılığının annelere göre daha az olduğu, annelerin kız bebeklerine karşı erkek bebeklerine kıyasla daha duyarlı olduğu, babaların annelerine güvensiz bağlanan erkek bebeklerine yönelik daha duyarlı olduğu, kız bebeklerin her iki ebeveyne bağlanma davranışı benzerken erkek bebeklerin farklı olduğu, dolayısıyla bebeğin cinsiyetinin anne-bebek ve özellikle baba-bebek bağlanma ilişkisinde önemli olduğu saptanmıştır.

Ereky-Stevens (2008), anne-bebek etkileşiminin bebeğin bilişsel ve duygusal gelişimine etkisini incelemek adına 10 aylık 108 bebek ve annelerine hane ziyaretleri düzenleyerek serbest oyun sırasında gözlem yaptığı bir çalışma yürütmüştür. Serbest oyun içinde anneden rutin zamanlarında bebeği ile kurduğu oyunu kurması, masal kitabında bulunan görseller hakkında bebek ile sohbet etmesi ve bebeğin ilgi duyduğu oyun materyalleri ile oynamaları talep edilmiştir. Annenin duyarlı bakım becerisi beşli derecelendirilen Kodlama Şeması ile, bebeğin içsel durumu Meins Kodlama Şeması (Meins Coding Schema) ve bebeğin bilişsel ve duygusal gelişimi Hikâye Temelli Batarya (Story-Based Battery) kullanılarak ölçülmüştür. Bulgular doğrultusunda annelerin bebeklerinin içsel durumlarına yönelik duyarlılığının bebeğin bilişsel ve duygusal gelişimini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Ferber ve arkadaşları (2008), anne temasının yaşamın ilk yılında anne-bebek etkileşimine etkisini incelemek adına İsrail’de 3, 6, 9 ve 12 aylık bebek ve annesi ile çalışma yürütmüş ve ilişkileri oyun içinde değerlendirilmiştir. Oyun seanslarında hane ortamında annenin bebeği teşvik etmesi, bebeğin iletişimsel gereksinimlerinin sağlanmasını içeren 10 dakika zaman sunulmuştur. Uygulama sırasında bebeğin fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmış olması konusunda anneler bilgilendirilmiştir. Araştırma verileri Dokunma Puanlama Aracı (The Touching Scoring Tool) ve Bebek Davranışı Kodlama Aracı (The Infant Behavior Coding Tool) kullanılarak toplanmıştır. Çalışma sonucunda annenin bebeğe yönelik sevecen ve uyarıcı temasının yaşamın ikinci altıncı ayında, ilk altıncı ayına kıyasla anlamlı şekilde azaldığı, ikinci altıncı ayda anne karşılıklılığının arttığı, anne duyarlılığının anne karşılıklılığının göstergesi olduğu saptanmıştır.

Villani, 2010 yılında yaptığı araştırmada, bebeklik döneminde annenin duyarlı bakımının etkisini incelemiş ve bebeğin bilişsel gelişim özelliklerini 6, 12, 18 ve 36 aylarda gözlemlemiştir. Araştırmanın sonucunda annenin sunduğu duyarlı bakımın, bebeğin bilişsel performansını arttıran ve bilişsel gelişim düzeyini belirleyen bir faktör olduğu saptanmıştır.

Feldman (2010), annenin duyarlı bakımı, çocuğun sosyal gelişimi, anne müdahalesi ve anne karşılıklılığını incelemek adına üç aylık 36 bebek ve anneleri ile çalışmaya başlamış ve çocuklar 3-9 ay, 2, 4, 6 ve 13 yaşına geldiğinde çalışma tamamlanmıştır. Araştırma verileri, Çocuklar için WISC-R Zeka Testi, Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri, Stanford-Binet Zekâ Testi (Stanford-Binet Intelligence Test), Bebek Davranış Envanteri (Infant Behavior Inventory) ve Çocuk Davranış Kontrol Listesi (Child Behavior Checklist) kullanılarak toplanmıştır. Bebekler 3-9 aylıkken hane ziyaretleri sırasında yapılan gözlemlerde anne ve bebeklerin yüz yüze gelmeleri ve sonrasında serbest oyun oynamaları istenmiştir. Çocuklar 2, 4, 6 ve 13 yaşına geldiklerinde ise klinik ortamda değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, annenin duyarlı bakımı, müdahaleciliği, karşılıklılığı ve çocuğun sosyal gelişiminde çocuğun ilerleyen yaşı doğrultusunda değişimler görüldüğü, değişimin dört unsurda da birbiriyle ilişkili olduğu, anne duyarlılığı, müdahaleciliği ve karşılıklılığının bebeklikten ergenliğe dengeli olduğu saptanmıştır.

Fulton (2011), bebeğin gelişimi, duyarlı bakım, anne algısı ve tepki verme kapasitesinin düzeyini tespit etmek adına 60 anne ve bebeğinin (34 deney, 26 kontrol) katıldığı çalışmada anne ve bebeklere bir erken müdahale programı uygulamıştır. Spielberger Anksiyete Envanteri (Anxiety Inventory), Rosenberg Özsaygı Ölçeği (Rosenberg Self-Esteem Scale), Anne Öz yeterlik Ölçeği (Maternal Self Efficacy Scale) kullanılarak ön test ve son test şeklinde veri toplanan araştırma bebekler 3 aylıktan 12 aylık olana dek ev merkezli olarak gerçekleştirilmiştir. Haftanın beş günü ve günde bir saat olarak düzenlenen eğitimin içeriğinde bebeğin gelişimi ile annenin duyarlı bakım yetkinliği ve bebeğini algılamasına dair faaliyetler sunulmuştur. Araştırma sonucunda deney grubunda bulunan bebeklerde önemli bir ilerleme görülmezken, kontrol grubundaki bebeklerin gelişimlerinde gerileme olduğu saptanmıştır. Ayrıca deney grubundaki annelerin duyarlı bakım becerisi ve anne algılarından kontrol grubuna göre yüksek olduğu belirlenmiştir.

Swanson (2011), yaptığı araştırmada anne ve bebek ile ilgili unsurların bağlanma güvenliğindeki yerini incelemek adına Washington'un Northern Idaho şehrinde yaşayan 43 bebek ve anneleri ile çalışmıştır. Veriler, Bebek Davranış Ölçeği (Infant Behavior Questionnaire/ IBQ), Anne Etkileşimsel Davranışı Kodlama Şeması (Mother Interactional Behavior Coding Schema) ve Bağlanma Sıralaması Ölçeği (Attachment Q-Sort) kullanılarak toplanmıştır. Anneler, laboratuvar ortamında bebekleri 4, 6, 8, 10 ve 12 aylıkken her seans ortalama 1 saat olmak üzere değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda güvenli bağlanma, anne etkileşimi ve duyarlı bakım sunma becerisi arasında pozitif yönlü ilişki olduğu, düşük ebeveyn yeterliliğinin güvensiz bağlanmanın etkeni olduğu, anne duyarlılığının güvenli bağlanmaya katkısının olduğu, bebeğin negatif duygusallığı ile güvenli bağlanma arasında ilişki olmadığı, güvenli bağlanmada bebek mizacının ve bağlamsal unsurların önemli olduğu bulunmuştur.

Barnett ve arkadaşları (2012), araştırmalarında duyarlı ebeveyn davranışları, çocuğun dil gelişimi ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi ve bu gelişimlerin cinsiyete göre değişkenlik gösterme durumunu incelemiştir. 24 ve 36 aylık 174 bebek ve ebeveynleri ile gerçekleştirilen çalışmada ebeveyn davranışını analiz etmek adına Evrensel Derecelendirme Ölçeği (Universal Rating Scale), bebeğin sosyal gelişimini analiz etmek adına Sosyal Davranışlar Envanteri (Social Behavior Inventory), dil becerilerini analiz etmek adına Okul Öncesi Dil Ölçekleri (The Preschool Language Scale) ve İfade Edici İletişim Alt Testi (Subtest of Expressive Communication) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda duyarlı ebeveyn davranışlarının, kız ve erkek bebeklerde alıcı ve ifade edici dil becerilerini olumlu yönde etkilediği; ebeveynlik, dil gelişimi ve sosyal gelişim arasında olumlu ilişkinin bulunduğu, duyarlı annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında daha bilgili oldukları ve bildiklerini uyguladıkları saptanmıştır.

Bick ve Dozier (2013), Bağlanma Temelli Müdahale programının koruyucu annelerin bebeklerine yönelik duyarlılığının desteklenmesinde etkisini incelemek adına 9 aylık 44 deney ve 52 kontrol grubunda olmak üzere toplam 96 bebek ve koruyucu anne ile çalışmıştır. Duyarlı bakımı merkeze alan ve 10 seanstan oluşan Bağlanma Temelli Müdahale programı uygulanmadan önce ön uygulama gerçekleştirmek adına hane ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Eğitimi uygulamak için ise her anne-bebek çiftine

haftada bir kez hane ziyareti düzenlenmiştir. Bebekler, 12 ve 24 aylık olduklarında gelişim düzeyleri değerlendirilmiştir. Çalışmada, annelerin duyarlı bakım sunma becerileri beşli derecelendirilen Kodlama Şeması (Coding Schema) kullanılarak, 10 dakikalık oyun zamanı içinde analiz edilmiştir. Bulgular doğrultusunda, deney grubundaki koruyucu annelerin bebeklerine karşı duyarlılığında kontrol grubuna kıyasla artış olduğu, bebeğin sosyal-duygusal gelişiminin ivmelendiği saptanmıştır.

Parfitt ve arkadaşları (2013), ebeveyn-bebek ilişkisi, bebeğin özellikleri, duyarlı bakım ve karşılıklı etkileşim davranışının bebeğin gelişime etkisini incelemek adına üç aylık 42 bebek ve anneleri ile çalışmıştır. Çalışmada Bayley Gelişim Ölçeği III (Bayley Scales of Development III) ve Ebeveyn-Bebek Etkileşimi Gözlem Formu (Parent-Infant Interaction Observation Form) kullanılarak veriler toplanmıştır. Veriler doğrultusunda, güçlü anne-bebek etkileşiminin bebeğin dil, motor, bilişsel, duygusal gelişimini artırdığı; anne kaygısının ise bebeğin bilişsel ve dil gelişimini negatif yönde etkilediği bulgulanmıştır. Anne-bebek etkileşiminin bebeğin sosyal-duygusal gelişimini olumlu yönde yordadığı bulunmuştur.

Bohr ve BinNoon (2014) tarafından 11 anne ve yaşı 3 hafta-7 ay arasında değişen bebeklerinin katılımıyla, ev merkezli bir anne eğitim programının duyarlı bakım, ebeveyn güveni ve ebeveyn kaygısına etkisi incelenmiştir. Program içeriği annenin özgüvenini destekleme, duyarlı bakım, bebeğin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimine dair faaliyetlerden oluşmaktadır. Veriler, Ebeveyn Çocuk Etkileşim Ölçeği (Parent Child Interaction Scale) ve Çocuk Bakım Ölçeği (Toddler Care Questionnaire) kullanılarak toplanmış ve düşük sosyoekonomik seviyedeki annelerin duyarlılık davranışları ön test ve son test olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda programın annenin duyarlılığını, bebeklerin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini artırdığı ancak ebeveyn güveni ve kaygısını etkilemediği saptanmıştır. Eğitimin ebeveyn kaygısını ve güvenini etkilememe sebebinin örnekleminin azlığından kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir.

Gartstein ve Iverson (2014) da Swanson(2011)'a benzer şekilde, bağlanma güvenliğinde anne ve bebek ile ilgili etkenlerin rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya dört aylık 47 bebek ve anne katılmış ve çalışma bebekler 12 aylık olduğunda tamamlanmıştır. Veriler, laboratuvar ortamında yapılan izlemler ve

anneler tarafından tamamlanan ölçekler ile Bebek Davranış Ölçeği (Infant Behavior Questionnaire), Ebeveyn Stres Envanteri (Parent Stress Inventory), Bağlanma Q seti (Attachment Q Set/AQS) ve sekizli derecelendirilen Anne Duyarlılık Testi (Maternal Sensitivity Test) kullanılarak toplanmış, veri toplama aşamasında bebek mizacı, anne-bebek etkileşim unsurları (duyarlılık ve karşılıklılık) ve ebeveynlik becerileri değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda güvenli bağlanma, anne duyarlılığı ve karşılıklılığı, bebeğin mizacı ve ebeveynlik yetkinliği arasında ilişki olduğu, erken bağlanma ilişkisinde bebeğin mizacının, anne-bebek etkileşiminin ve ebeveynlik yeterliliğinin etken olduğu, bebeğin negatif duygusallığının güvenli bağlanma ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Annenin ebeveynlik yetkinliği arttıkça duyarlılığında artış ve yaşadığı problemlerde azalma olduğu ortaya konulmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarının Swanson(2011) tarafından yapılan araştırma bulguları ile genellikle örtüştüğü ancak iki araştırma sonucunda bebeğin negatif duygusallığının güvenli bağlanma ile etkisinde farklı sonuçlar çıktığı görülmüştür.

Trude ve arkadaşları (2021), yaptığı araştırmada 1993 yılında Brezilya ve Güney Afrika'da dünyaya gelen 5249 bebeği çalışmaya dahil etmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocuklar 18 yaşına kadar bilişsel gelişimleri, psikososyal uyumları, zeka düzeyleri yönünden değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda duyarlı bakımın çocuğun sağlığını ve gelişimini yoksullukla ilgili diğer tehditlere karşı koruduğu, duyarlı bakım sağlanmayan ev ortamında büyüyen çocukların ergenlik döneminde düşük IQ düzeyine sahip olduğu, duyarlı bakım ile bilişsel gelişimin pozitif yönden ilişkili olduğu bulunmuştur.

Sokolovic ve arkadaşları (2022), Brezilya'da bulunan 181 ebeveyn ile duyarlı bakım eğitiminin etkisini incelemek adına çalışma yürütmüştür. 91 ebeveyn profesyoneller tarafından ev ziyaretleri düzenlenerek duyarlı bakım eğitimi uygulanmış, 90 ebeveyn ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda çalışma grubunun kontrol grubuna göre çocuğuna yanıt vermede daha başarılı olduğu, ev ziyaretlerinin duyarlı ebeveyn davranışlarını inceleme ve ebeveynlerin yetkinliklerini arttırmada etkili olduğu saptanmıştır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, İstanbul Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesinde koruma altında bulunan 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımını sağlayan bakım elemanlarının duyarlı bakım becerisinin incelenmesini, bakım elemanının sunduğu duyarlı bakım becerisinin yaş, eğitim, medeni durum, çalışma süresi ve çocuk sahibi olma durumlarından etkilenme düzeylerini değerlendirmek amacı ile gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Gelişimin en hızlı seyrettiği bebeklik dönemi, bebeğin karşılaşacağı olumsuz durumların kalıcı izler bırakması ve tüm yaşamını etkilemesi sebebi ile önem taşımaktadır. Bu sebeple bebeğin optimal gelişim süreci için gelişimini direkt ya da dolaylı yoldan etkileyen faktörlerin hakimiyet altına alınması gerekmektedir (Sağlam vd., 2015) .

Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası ve UNICEF gibi uluslararası kurumlar, çocukların yalnızca hayatta kalmaları için değil gelişimlerinin de en iyi şekilde desteklenmesi adına çalışmalar yapılması gerektiğini savunmaktadır. Yapılan araştırmalar, çocukların fiziksel ihtiyaçları karşılanırsa, barınma yerleri, aşuları, ilaçları sağlanıp ailelerinin yaşam koşulları iyileştirilse dahi duyarlı bakım almadıkça yaşamlarını devam ettiremediklerini ortaya koymaktadır (Bingöler, 2006). Erken dönemde sağlanan duyarlı bakım; çocuğun sadece biyolojik iyilik halini değil bilişsel açıklığını, duygusal açıdan tutarlı ve sosyal yönden aktif olmasına katkı sağlamaktadır (Britto vd., 2017).

Bebeklik döneminde temel fizyolojik gereksinimler ve duygusal ihtiyaçlar ebeveynler tarafından karşılanmaktadır. Bu gereksinimler karşılandığında bebek, bakım verenine karşı güven hissetmektedir. Birincil bakım verenin yoksunluğu bebeğin güven duygusunu zedelemekte, bilişsel ve duygusal gelişiminde gecikmelere yol açmaktadır (Granot, 2005). Bakım verenin yoksunluğunun doğrudan görüldüğü alanlar yatılı kurumlar olmaktadır (Attepe, 2010). Erken yaşta birincil bakım verenin

istikrarlı bakımından yoksun kalarak kurum ortamına alınan çocuklarda geri dönülmesi zor gelişimsel gecikmeler görülmektedir. Bu sendrom literatürde “yuva hastalığı” olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2001).

Koruma altında bulunan çocuklar, ebeveynin biricik ve duyarlı bakımından yoksun kalmaktadır. Bu çocuklar özel bakım ihtiyaçları olan özgün bir grubu temsil etmektedir. Bu çocuklarda biyolojik ve psikolojik gelişim sorunları aile yanında desteklenen çocuklara göre daha fazla görülmekte, bu durum akranlarından geride kalmasına sebep olarak daha fazla hizmet ve psiko-sosyal destek ihtiyacı gerektirmektedir (Deutsch ve Fortin, 2015; Saçan, 2010). Bu durumlar koruma altında bulunan ve kurum sistemi içinde bakımı sağlanan çocuklara bakım veren personelin sunacağı duyarlı bakımın zorunluluğunu arttırmaktadır.

3.3. Araştırmanın Modeli ve Çalışma Grubu

Bu araştırma nicel modelde tanımlayıcı araştırma deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma evrenini İstanbul ilinde koruma altında bulunan 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımını sağlayan bakım elemanları; araştırmanın örneklemini ise yine İstanbul Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğünde görev yapan, 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımını sağlayan 50 bakım elemanı oluşturmuştur. Örneklem grubunun çalıştığı kuruluş, İstanbul ilinde koruma altında bulunan 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımının sağlandığı tek kuruluş olması sebebi ile aynı zamanda evreni de oluşturmaktadır. Araştırma verileri, araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen ve gönüllü onam formunu imzalayan bakım elemanlarına uygulanmıştır. 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımından sorumlu tüm bakım elemanlarının çalışmaya onam vermesi doğrultusunda evrenin tamamına ulaşılmıştır. Araştırma için Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Başkanlığından Etik Kurul Onayı alınmıştır. Aynı zamanda araştırmanın Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesinde uygulanabileceğine ilişkin 29.06.2021 tarih ve 4 sayılı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Bakanlık Oluru alınmıştır.

Örneklem grubunun özellikleri şunlardır:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlarda çocuk bakım elemanı olacak personeller, lise eğitiminin çocuk gelişimi ve eğitimi

ya da önlisans veya lisans mezuniyetinin hemşirelik bölümü olanlar, lise eğitiminden farklı bölüm mezunu olması halinde çocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar arasından seçilmektedirler (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

- Örneklem grubunda bulunan 50 bakım elemanının 26'sı lise mezunu olup tamamı meslek lisesi çocuk gelişimi bölümünü bitirmiştir. 21 bakım elemanı önlisans eğitimini çocuk gelişimi bölümü üzerine tamamlamıştır. Bir bakım elemanı lisans çocuk gelişimi, bir bakım elemanı lisans sosyal hizmet ve bir bakım elemanı lisans sosyoloji bölümünden mezundur. Lisans mezunu katılımcıların üçü de açıköğretim ya da uzaktan eğitim türünde eğitim almıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aşamasında Kişisel Bilgi Formu ve Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından literatür bilgisi doğrultusunda hazırlanan Kişisel Bilgi Formu katılımcının adı-soyadı, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, ilgili kuruluştaki çalışma süresi ve çocuk sahibi olma durumu gibi sosyo-demografik özelliklerini incelemeye yönelik altı sorudan oluşan bir veri toplama aracıdır.

3.4.2. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu

Taygur Altıncı ve Yıldız Bıçakçı (2020) tarafından geliştirilen Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un bağlanma kuramları doğrultusunda etkileşimli anne bebek ilişkisi esas alınarak düzenlenmiştir. Form bağlanma kuramları çerçevesinde anne bebek ilişkisi, anne duyarlılığı ve sıcaklığı, anne bebek etkileşimi, anne davranış tutumları, bebek bağlanma stilleri, bebek güvenli bağlanma davranış göstergeleri konularını kapsamıştır (Taygur Altıncı ve Yıldız Bıçakçı, 2020).

Form “Uygulamaya Hazırlık Süreci” ve “Uygulama Süreci (Birincil Bağlanma Figürü-Bebek Etkileşimi)” olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım; Bebeğin Hazırlanması ve Ortamın Hazırlanması bölümlerinden oluşmakta; ikinci kısım ise Uygulama Sürecinde Birincil Bağlanma Figürü ve Uygulama Sürecinde Bebek bölümlerinden oluşmaktadır. Birincil Bağlanma Figürü bölümü ise Duyarlılık, İstekli Olma ve Yönetme alt bölümlerinden oluşmaktadır. Form “Gözlendi, Gözlenmedi, Kısmen ve Açıklama” derecelendirme ölçeği şeklinde tasarlanmıştır. Bu araştırmada formun kurum bakımı sisteminde bakım elemanlarının sunduğu bakım formatının değerlendirilmesine uygun olan “Duyarlılık” kısmı kullanılmıştır. Ölçeği kullanım izni formu geliştiren araştırmacıdan alınmıştır. Formu geliştiren araştırmacı ile yapılan görüşmede, formun Duyarlılık kısmının kullanılabilceği, formun bir kısmının kullanılmasının doğru verilerin alınmasına engel olmayacağı aktarılmıştır.

3.5. Verilerin Toplanması

Veriler 15.01.2021 – 15.06.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Gönüllü Olur Formunu dolduran bakım elemanlarından Kişisel Bilgi Formlarını doldurmaları talep edilmiştir. Bakım elemanı ve bebek, bireysel olarak oyun odasına alınmış ve bakım elemanına bebek ile serbest oyun oynama yönergesi verilmiştir. Oda içinde mevcut bir adet masa, küçük sandalyeler, kitaplar, legolar ve toplar bulunmaktadır. Bu zaman diliminde araştırmacı tarafından Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu doldurulmuştur. Her bir bakım elemanını gözleme süresi ortalama 30 dakika sürmüştür. Ülkemizi ve dünyayı etkisi altına alınan Covid-19 pandemisi nedeniyle bebek ve personelin sağlık durumunu riske atmamak adına her bakım elemanı bir kez gözlemlenmiştir. Gözlem sırasında dışarıdan herhangi bir müdahale olmamış, gözlem süreci çevresel nedenlerden dolayı bölünmemiştir. Gözlem başlamadan önce personelin ve bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının tamamlanmış olması istenmiştir. Gözlem sırasında bebeğin ağlaması nedeni ile personelin zaman zaman kaygılandığı ve gözlemi bebeğin ağlaması nedeni ile sonlandırmayı talep ettiği görülmüş; durumun olağan olduğu, bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının tamamlanmış olması nedeni ile gözlemin sonlandırılmasına gerek olmadığı, bebeğin sakinleştirilebileceği yönünde bakım elemanı yönlendirilmiştir.

0-3 ay bebek grubunun bakımını sağlayan bakım elemanlarının genel olarak bebeği zemin üzerine yatırarak konuşmayı ve sözel taklitler yapmayı tercih ettiği, ağlayan bebeği sakinleştirmek adına fiziksel teması tercih ettikleri; 3-12 aylık bebeklerin bakımını sağlayan bakım elemanlarının çoğunlukla oyun materyallerine yöneldiği, lego parçalarını birbirine vurarak bebeğin dikkatini çekmeyi tercih ettikleri, ağlayan bebeği sakinleştirmek adına yine materyalleri kullandıkları, bebeği oyun içine daha aktif dahil ettikleri görülmüştür.

Bakım elemanları 12 saatlik vardiya sistemi ile çalışmakta olup gece vardiyasında bulunan personelin bir sonraki ay gündüz vardiyasına geçmesi ile birlikte tüm personelin değerlendirilmesi yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 15.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Toplanan verilerde istatistiksel anlamlılık için %95 güven aralığına göre $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Verileri değerlendirirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (ortalama, standart sapma, sayı ve kategorik değişkenler için yüzde (%) gösterimi) kullanılmış ve tanımlayıcı istatistiklere ilişkin tablolar oluşturulmuştur. Bakım elemanlarının bazı özellikleri ile duyarlı bakım sunma becerileri arasında anlamlı bir farklılık gösterme durumunu incelemek için uygun yöntem karar vermek adına öncelikle normal dağılım varsayımı incelenmiş ve normal dağılım varsayımının incelenmesinde basıklık, çarpıklık katsayıları ve Kolmogrov-Smirnov Testi dikkate alınmıştır. Verilerin normal dağılımdan gelmediği analiz edildiğinden grupların karşılaştırılmasında dağılımın homojenliği gözlemlenerek parametrik olmayan ölçüm yöntemleri uygulanmıştır. İkili bağımsız gruplarda Mann-Whitney U Testi; iki veya daha fazla kategorisi olan değişkenler için Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Uygulanan ölçeğin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa katsayısı .74 olarak elde edilmiştir. George ve Mallery (2003) Cronbach Alfa değeri için .70 - .90 olmasını iç tutarlılığın iyi derecede güvenilir olduğunu ifade etmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Betimsel Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan bakım elemanlarının demografik özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 4.1.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1.1: Araştırmaya katılan bakım elemanlarının demografik özellikleri

Demografik Değişkenler (n=50)		Frekans (n)	Yüzde (%)
Yaş	35 yaş ve altı	20	40
	35 yaş üstü	30	60
	Toplam	50	100
Eğitim	Lise	26	52
	Önlisans ve üstü	24	48
	Toplam	50	100
Medeni Durum	Evli olan	38	76
	Evli olmayan	12	24
	Toplam	50	100
Çalışma Süresi	0-5 yıl	5	10
	5-10 yıl	23	46
	10+ yıl	22	44
	Toplam	50	100
Çocuk Sahibi Olma	Var	35	70
	Yok	15	30
	Toplam	50	100

Tablo 4.1.1’de katılımcıların (n=50) %40’ı 35 yaş ve altı, %60’ı ise 35 yaş üstü olarak dağılım göstermektedir. Bakım elemanlarının eğitim durumu incelendiğinde %52’sinin lise mezunu, %48’inin önlisans ve üstü mezunu olduğu bulgulanmıştır. Bakım elemanlarının %76’sı evli, %24’ü evli değildir (bekar, boşanmış, eşi vefat etmiş). Bakım elemanlarının çalışma süreleri incelendiğinde %10’unun 0-5 yıl arası, %46’sının 5-10 yıl arası ve %44’ünün 10 yıl fazlası çalıştığı görülmektedir. %70’inin çocuk sahibi olduğu, %30’unun ise çocuğunun olmadığı bulgulanmıştır.

Tablo 4.1.2: BEODGF-Duyarlılık testinin puan ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerinin betimsel istatistikleri

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Göz teması kurar	50	1,00	,000	-	-
Bebeğe gülümser	50	1,00	,000	-	-
Sakin/sevecen ses tonu ile konuşur	50	1,00	,000	-	-
Sevgi içeren cümleler kullanır	50	1,00	,000	-	-
Korku/huzursuzluk duygularını gidermek için sözel ifade kullanır	50	,98	,141	-20,98	75,52
Korku/huzursuzluk duygularını hemen fark eder	50	,94	,240	-11,33	19,82
Korku/huzursuzluk duygularını kabul eder	50	,88	,328	-7,15	6
Korku/huzursuzluk duygularının kaynağını araştırır	50	,68	,471	-2,36	-2,15
Korktuğunda/huzursuzlandığında kucacağına alır	50	,94	,240	-11,33	19,82
Korktuğunda/huzursuzlandığında sırtını sıvazlar	50	1,00	,000	-	-
Okşama/sarılma davranışını bebek sakinleşene kadar devam ettirir	50	1,00	,000	-	-
Bebeği oyunda yönlendirirken sert hareket kullanmaz	50	1,00	,000	-	-
Oyun boyunca olumlu ifadeler kullanır	50	1,00	,000	-	-
Bebeğin tepkilerini takip eder	50	,92	,274	-9,47	12,89
Bebeğin tepkilerine gülümseyerek/olumlu beden dili ile dönüt verir	50	,86	,351	-6,35	4,05
Bebeğin tepkilerini sözel olarak cevaplar	50	,90	,303	-8,16	8,74
Bebeğin tepkilerini temas ile cevaplar	50	1,00	,000	-	-
Birincil bağlanma figürünün oyun sırasında yüz ifadesinde ani değişim gözlenmez	50	,56	,501	-0,73	-3,05
Oyunda sabırlı davranışlar gösterir	50	,98	,141	-20,98	75,52
Oyun sırasında sakindir	50	1,00	,000	-	-
Toplam Puan	50	18,66	1,757	-3,617	0,886

Tablo 4.1.2'deki puan ortalamaları incelendiğinde, basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olmadığı görülmüştür. Bu durum, araştırmada kullanılacak analizlerin non-parametrik olabileceğini göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Tablo 4.1.3'te bakım elemanlarının Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık alt bölümü doğrultusunda değerlendirilen gözlem sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.1.3: BEO DGF-Duyarlılık maddelerinin betimsel analizleri

Maddeler	Gözlendi N (%)	Gözlenmedi N (%)
Göz teması kurar	50 (%100)	0 (%0)
Bebeğe gülümser	50 (%100)	0 (%0)
Sakin/sevecen ses tonu ile konuşur	50 (%100)	0 (%0)
Sevgi içeren cümleler kullanır	50 (%100)	0 (%0)
Korku/huzursuzluk duygularını gidermek için sözel ifade kullanır	49 (%98)	1 (%2)
Korku/huzursuzluk duygularını hemen fark eder	47 (%94)	3 (%6)
Korku/huzursuzluk duygularını kabul eder	44 (%88)	6 (%12)
Korku/huzursuzluk duygularının kaynağını araştırır	34 (%68)	16 (%32)
Korktuğunda/huzursuzlandığında kucağına alır	47 (%94)	3 (%6)
Korktuğunda/huzursuzlandığında sırtını sıvazlar	50 (%100)	0 (%0)
Okşama/sarılma davranışını bebek sakinleşene kadar devam ettirir	50 (%100)	0 (%0)
Bebeği oyunda yönlendirirken sert hareket kullanmaz	50 (%100)	0 (%0)
Oyun boyunca olumlu ifadeler kullanır	50 (%100)	0 (%0)
Bebeğin tepkilerini takip eder	46 (%92)	4 (%8)
Bebeğin tepkilerine gülümseyerek/olumlu beden dili ile dönüt verir	43 (%86)	7 (%14)
Bebeğin tepkilerini sözel olarak cevaplar	45 (%90)	5 (%10)
Bebeğin tepkilerini temas ile cevaplar	50 (%100)	0 (%0)
Birincil bağlanma figürünün oyun sırasında yüz ifadesinde ani değişim gözlenmez	28 (%56)	22 (%44)
Oyunda sabırlı davranışlar gösterir	49 (%98)	1 (%2)
Oyun sırasında sakindir	50 (%100)	0 (%0)

Tablo 4.1.3 incelendiğinde, katılımcıların tamamında bebek ile göz teması kurma, bebeğe gülümseme, sakın/sevecen ses tonu ile konuşma, sevgi içeren cümleler kullanma, korktuğunda/huzursuzlandığında sırtını sıvazlama, okşama/sarılma davranışını bebek sakinleşene kadar devam ettirme, bebeği oyunda yönlendirirken sert hareket kullanmama, oyun boyunca olumlu ifadeler kullanma, bebeğin tepkilerini temas ile cevaplama ve oyun sırasında sakın davranma maddelerinin gözlemlendiği; katılımcıların %2'sinin bebeğin korku/huzursuzluk duygularını gidermek için sözel ifade kullanmadıkları, %6'sının bebeğin korku/huzursuzluk duygularını hemen fark edemediği, %12'sinin bebeğin korku/huzursuzluk duygularını kabul edemediği, katılımcıların yalnızca %68'inin bebeğin korku/huzursuzluk duygularının kaynağını araştırdığı, %94'ünün korktuğunda/huzursuzlandığında bebeği kucağına aldığı, %92'sinin bebeğin

tepkilerini takip ettiği, %86'sının bebeğin tepkilerine gülümseyerek/olumlu beden dili ile dönüt verdiği, %10'unun bebeğin tepkilerini sözel olarak cevaplayamadığı, %56'sında oyun sırasında yüz ifadesinde ani değişiklik gözleendiği, %2'sinin oyun sırasında sabırlı davranışlar gösteremediği saptanmıştır.

Tablo 4.1.4'te bakım elemanlarının Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık alt bölümünden aldıkları toplam puanların analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.1.4: Bakım elemanlarının BEODGF-Duyarlılık toplam puanlarının betimsel analizleri

Toplam Puan	Frekans (n)	Yüzde (%)
14	2	4
15	2	4
16	3	6
17	3	6
18	10	20
19	4	8
20	26	52
Toplam	50	100

Tablo 4.1.4 incelendiğinde, bakım elemanlarının %52'sinin Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık alt bölümünden tam puan (20 puan) aldıkları, %20'inin 18 puan, %8'inin 19 puan, %6'sının 17 puan, %6'sının 16 puan, %4'ünün 15 puan ve %4'ünün 14 puan aldığı, 0-13 puan alan katılımcıların olmadığı bulgulanmıştır. Katılımcıların puan ortalamasının 18,66 olduğu bulunmuştur.

4.2. Sosyo-Demografik Değişkenler Bakımından Analiz Edilen Bulgular

Bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerilerinin sosyo-demografik değişkenler bakımından karşılaştırılmasında, dağılımın homojenliği gözetilerek (bir grup içerisinde $n \leq 30$ olduğunda) parametrik olmayan ölçüm yöntemleri uygulanmıştır. Farklılık analizleri için ikili bağımsız gruplarda Mann-Whitney U Testi; ikiden fazla grup içeren değişkenlerin karşılaştırılmasında ise Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.2.1'de bakım elemanlarının yaş gruplarına göre Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık Alt Bölümünden aldıkları puanların

ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığını analiz etmek adına yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.1: Bakım elemanlarının yaş grupları bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması

Değişken	Yaş Grubu	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Yaş	35 yaş ve altı	20	30,45	609,00	201,00	.034*
	35 yaş üstü	30	22,20	666,00		

*p<0.05

Tablo 4.2.1’de duyarlı bakım sunma becerisini bakım elemanlarının yaş grubu bakımından karşılaştırmak için Mann-Whitney U Testi yapılmıştır. Analiz bulgularına göre, bakım elemanlarının yaş grubu ile duyarlı bakım sunma becerileri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır, U=201, z=-2,126, p=.034, r=-.30. Analize göre 35 yaş ve altı bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerisi daha yüksektir.

Tablo 4.2.2’de bakım elemanlarının eğitim durumlarına göre Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık Alt Bölümünden aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığını analiz etmek adına yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.2: Bakım elemanlarının eğitim düzeyleri bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması

Değişken	Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Eğitim düzeyi	Lise	26	21,83	567,50	216,50	.044*
	Önlisans ve üstü	24	29,48	707,50		

*p<0.05

Tablo 4.2.2’de duyarlı bakım sunma becerisini bakım elemanlarının eğitim düzeyleri bakımından karşılaştırmak için Mann-Whitney U Testi yapılmıştır. Analiz bulgularına göre, bakım elemanlarının eğitim durumu ile duyarlı bakım sunma becerileri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır, U=216,50,

$z=-2,011$, $p=.044$, $r=-.28$. Analize göre eğitim durumu önlisans ve üstü olan bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerisi daha yüksektir.

Tablo 4.2.3'te bakım elemanlarının medeni durumlarına göre Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık Alt Bölümünden aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığını analiz etmek adına yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.3: Bakım elemanlarının medeni durumları bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması

Değişken	Medeni Durum	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Medeni Durum	Evli olan	38	23,99	911,50	170,50	.157
	Evli olmayan	12	30,29	363,50		

$p<0.05$

Tablo 4.2.3'te duyarlılık toplam puanının bakım elemanlarının medeni durumları bakımından karşılaştırmak için Mann-Whitney U Testi yapılmıştır. Bakım elemanlarının medeni durum farklılıkları ile duyarlı bakım sunma becerileri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.2.4'te bakım elemanlarının çalışma sürelerine göre Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık Alt Bölümünden aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığını analiz etmek adına yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.4: Bakım elemanlarının çalışma süreleri bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması

Değişken	Çalışma Süreleri	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Çalışma Süresi	0-5 yıl	5	20,00	2	9,301	.010*
	5-10 yıl	23	31,78			
	10+ yıl	22	20,18			

* $p<0.05$

Tablo 4.2.4'te duyarlı bakım sunma becerisini bakım elemanlarının çalışma süreleri bakımından karşılaştırmak için Kruskal Wallis Testi yapılmıştır. Bakım elemanlarının çalışma süreleri ile duyarlı bakım sunma becerileri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Hangi çalışma süreleri hakkında anlamlı farklılık olduğunu tespit etmek adına Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır.

$$\text{Karşılaştırma sayısı} = n! / ((n-r)! \cdot r!) = 3! / ((3-2)! \cdot 2!) = 3$$

$$\text{Yeni anlamlılık düzeyi} = P / \text{Karşılaştırma sayısı} = 0,05 / 3 = 0,016$$

Tablo 4.2.5'te bakım elemanlarının hangi çalışma süresine göre Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık Alt Bölümünden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğunu analiz etmek adına yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.5: Bakım elemanlarının hangi çalışma süresi bakımından anlamlı farklılık olduğunun saptanması adına uygulanan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Çalışma Süresi	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Çalışma Süresi	0-5 yıl	5	9,40	47,00	32,00	.064
	5-10 yıl	23	15,61	359,00		
	0-5 yıl	5	13,60	68,00	53,00	.898
	10+ yıl	22	14,09	310,00		
	5-10 yıl	23	28,17	648,00	134,00	.003*
	10+ yıl	22	17,59	387,00		

* $p < 0,016$

Tablo 4.2.5 incelendiğinde 0-5 yıl çalışan bakım elemanları ile 5-10 yıl çalışan bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerileri arasında ve 0-5 yıl çalışan bakım elemanları ile 10+ yıl çalışan bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerileri arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$). Tabloda 5-10 yıl arası çalışan bakım elemanlarının (Mdn = 20) duyarlı bakım sunma becerilerinin 10+ yıl çalışan bakım elemanlarına (Mdn = 18) oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir, $U=134$, $z=-2,94$, $p < .003$, $r=-.43$.

Tablo 4.2.6’da bakım elemanlarının çocuk sahibi olma durumlarına göre Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık Alt Bölümünden aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığını analiz etmek adına yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.6: Bakım elemanlarının çocuk sahibi olma durumları bakımından duyarlı bakım sunma becerilerinin karşılaştırılması

Değişken	Çocuk Sahibi	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Var	35	26,33	921,50	233,500	.506
	Yok	15	23,57	353,50		

$p < 0.05$

Tablo 4.2.6’da duyarlı bakım sunma becerisini bakım elemanlarının çocuk sahibi olma durumları bakımından karşılaştırmak için Mann-Whitney U Testi yapılmıştır. Analiz bulgularına göre, bakım elemanlarının çocuk sahibi olma durumları ile duyarlı bakım sunma becerileri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

5. TARTIŞMA

Bu araştırma Çocuk Evleri Sitesinde koruma altında bulunan 0-1 yaş grubu bebeklerle çalışan bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma beceri düzeyinin incelenmesi, ayrıca yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu ve çalışma süresi değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda örneklem grubunun duyarlılık puan ortalaması 18,66 bulunmuş olup bu veriler, örneklem grubunun duyarlılık düzeyinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca bakım elemanının yaş, eğitim durumu ve çalışma süresi değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı farklılık olduğu saptanırken medeni durum ve çocuk sahibi olma değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın bir sınırlılığı olarak, alanyazın incelendiğinde bakım elemanlarının ya da koruma altında bulunan çocukların bakımını sağlayan personellerin doğrudan duyarlı bakım sunma becerisinin incelenmesine yönelik bir çalışmanın bulunmaması sebebi ile araştırmanın literatür ile uyumu değerlendirilememiştir. Bu sebeple mevcut çalışmanın sonuçları, farklı katılımcıların çocuk sevme düzeyleri veya ebeveynlerin duyarlı bakım sunma becerilerine ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları üzerinden karşılaştırılmıştır.

Bakım elemanlarının %52'sinin gözlem sırasında Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Duyarlılık alt bölümünde bulunan tüm maddeleri sağladığı, bebek ile etkileşimi başlatma, sürdürme, bebeği sözel ve fiziksel yöntemler kullanarak sakinleştirme yollarını içeren yöntemleri kullandıkları, bebeğin açık ve örtük sinyallerini algıladıkları, oyun süresince sakin ve sabırlı oldukları; %48'inin ise 19-14 puan arasında aldığı, 0-13 puan alan katılımcıların olmadığı bulgulanmıştır. Bu durum incelendiğinde, bakım elemanlarının yarısından fazlasında tüm duyarlılık maddelerinin gözlemlendiği, diğer katılımcıların ise yine duyarlılığa yakın oldukları görülmüştür.

Bakım elemanlarının tamamının oyun süresince bebek ile iletişim başlatma, şefkatli konuşma, bebeği fiziksel temas ile sakinleştirme durumlarını içeren yöntemleri kullandıkları, katılımcıların çoğunluğunun bebeğin korkusunu gidermek adına sözel ifade kullandıkları ancak bir kısmının bebeğin kaygı durumunu hemen fark edemediği ve duyguyu kabul etmek istemedikleri, katılımcıların yarısına yakın oranda bebeğin gerginlik duygusunun kaynağını araştırmada eksiklik olduğu görülmüştür. Bebeğin husuruzluğunun altında yatan sebebi anlama çabası, doğrudan duyarlı bakım kavramı ile ilgilidir. Bu sebeple bakım elemanının çocuğun ağlamasındaki örtük mesajı anlayamadığını ya da anlamak için çaba göstermek istemediğini, problemin kaynağını araştırmak yerine yalnızca sözel ve fiziksel yöntemler ile sakinleşmesine odaklandığını göstermektedir. Lowinger (1999) tarafından bebeklerdeki gerginlik ve anne-bebek karşılıklı etkileşimi arasındaki ilişkiyi incelemek yapılan çalışma, mevcut çalışmanın bu bölümü ile benzerlik göstermektedir. İsrail’de 56 erkek bebek ve anneleri ile yapılan araştırma sonucunda sosyal (gülümseme, göz teması) ve fiziksel (temas) olmak üzere iki karşılıklı davranış türü olduğu belirlenmiştir. Üç günlük bebeklerdeki gerginlik ve karşılıklı etkileşim arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, 10 haftalık bebeklerdeki gerginlik ve karşılıklı sosyal etkileşim arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulgulanmıştır. Daha gergin ve ağlayan bebeklere, anneleri tarafından daha yüksek fiziksel temas sağlandığı ancak sosyal etkileşimin az olduğu görülmüştür. Annenin duyarlılığı ve karşılıklı etkileşimi arasında da yüksek düzeyde pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Bakım elemanlarının yarısından fazla oranında oyun sırasında yüz ifadesinde ani değişiklik gözlenmiş, tepkilerinin dalgınlık, araştırmacı ile sözel ifade kurma isteği, bebeğin bulunduğu anda kalamama sebepleri ile değiştiği görülmüştür.

Mevcut araştırma sonucunda bakım elemanlarının daha genç yaş grubunda olanlarının (35 yaş ve altı) duyarlı bakım sunma becerisinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum genç yaştaki bireyin bireysel ve toplumsal stres faktörlerinden yaşı gereği henüz az etkilenmiş olması, iş motivasyonunun yüksek olması, sosyal hizmet alanında çalışan personel için koruma altında bulunan bir çocuğa bakım verecek olmanın heyecanı ile göreve başlama olarak değerlendirilebilmektedir. Yaş seviyesi ilerledikçe bireysel ve toplumsal olumsuzluklardan etkilenen bireyin kişisel stres seviyesi ve tükenmişliği artmaktadır.

Aynı zamanda sosyal hizmet kuruluşunda çalışan bireyi etkileyen ilave problemlerin (duygusal yük, artan tükenmişlik, idari sorumluluklar vb.) de bulunması bakım elemanının sunduğu bakım motivasyonunu ve niteliğini olumsuz etkilemektedir. Araştırma sonucuna benzer şekilde Öztürk (2018) tarafından Ankara Saray Çocuk Evleri Sitesinde 4-18 yaş grubu çocuklar ile çalışan 220 bakım elemanının çocuk sevme düzeylerinin incelendiği çalışmada, 18-25 yaş grubunda olan bakım elemanlarının çocukları sevme düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Seçer ve arkadaşları (2007)'nin okul öncesi grubu çocuğu olan babalar ile yaptığı çalışmada yaşı genç babaların çocuklarına yönelik ilgisinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yazar (2020) tarafından İstanbul ilinde özel gereksinimli çocuklarla çalışan fizyoterapistler ile yaptığı çalışmada, fizyoterapistlerin yaşı arttıkça çocuk sevme düzeylerinin anlamlı şekilde düştüğü belirlenmiştir. Mevcut araştırmanın sonucundan farklı olarak, Demers ve arkadaşları (2010) tarafından adölesan ve yetişkin anneler ve bebekleri ile yapılan çalışmada, yetişkin annelerin bebekleri ile iletişimde duyarlı yaklaşımları daha fazla kullandığı görülmüştür. Campell ve arkadaşları (2004) ve Metin Orta (2010)'nin yaptıkları çalışmalarda annenin yaşı ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında negatif yönlü anlamlı farklılık olduğu, annenin yaşı küçüldükçe duyarlılığının düştüğü saptanmıştır. Gelbal ve Duyan (2010) öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerine ilişkin yaptıkları çalışmada, 40-50 yaş arası öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Yazıcı (2013) tarafından 150 okul öncesi öğretmeni ile yapılan çalışmada, 37 yaşın üzerindeki öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca Mesman ve arkadaşları (2015), Moran ve arkadaşları (2008), Maas ve arkadaşları (2015), Pederson ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan çalışmalarda annenin duyarlı bakım sunma becerisi ile yaşı arasında anlamlı ilişki olmadığı saptanmıştır. Deutscher ve arkadaşları (2006) tarafından etkileşim odaklı yaklaşım programlarından birinin (PACES), 13-20 yaş arası annenin davranışları ve bunun çocuğun gelişimine etkisinin incelendiği araştırma sonucunda, bu değişkenler ile annenin yaşı arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Ercan (2014) tarafından yapılan çalışmada, Sivas ilinde görev yapan, farklı branşlardan öğretmenlerin yaşının çocuk sevme düzeylerine etkisinin olmadığı bulunmuştur. Sarı (2021) yaptığı çalışmada, 3-6 yaş grubu çocuğu olan 270 baba ile çalışmış ve babanın yaşının çocuk sevme düzeyi ile ilişkili olmadığını bulmuştur.

Araştırmada bakım elemanlarının eğitim düzeyi arttıkça duyarlı bakım sunma becerisinin arttığı bulgulanmıştır. Eğitim seviyesi daha ileri olan bireylerin bilgi kapasitesinin daha yüksek olması, buna bağlı olarak yaşadığı problemlere dair çözüm fikirlerinin yüksek olması beklenmektedir. Eapen (2009) tarafından yapılan çalışmada çocuk gelişimi hakkında sınırlı bilgisi olan bakıcıların, çocukların sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına daha az duyarlı oldukları görülmüştür. Mesman ve arkadaşları (2015) tarafından 15 ülkeden 26 farklı grubun yer aldığı 751 anne ile birlikte ideal anne kavramına yönelik inancın anne duyarlılığı ile ilişkisinin incelendiği çalışmada, annenin eğitim düzeyinin duyarlılığını pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Campbell ve arkadaşları (2004) tarafından anne-bebek çiftleri ile 36 ay boyunca yapılan çalışmada, annenin eğitim düzeyi arttıkça depresyon belirtilerinin azaldığı, bununla birlikte anne duyarlılığının arttığı saptanmıştır. Maas ve arkadaşları (2015) tarafından 273 anne ile hamilelik ve doğum sonrası yapılan çalışmada, eğitim düzeyi yüksek annelerin bebeğine karşı serbest oyun ve bakım sırasında daha duyarlı olduğu görülmüştür. Van Bakel ve Riksen-Walraven (2002) tarafından 129 Hollandalı ebeveyn ve 15 aylık bebekleri ile yapılan çalışmada, ebeveynin eğitim düzeyinin ebeveyn davranış kalitesini olumlu yönde etkilediği, ebeveynin yüksek zihinsel potansiyelinin, çocuğun da bilişsel gelişimini olumlu etkilediği bulunmuştur. Wang ve arkadaşları (2013) tarafından 1364 anne ve sağlıklı yeni doğan bebeği ile yapılan çalışmada, annenin eğitim düzeyinin yüksek anne duyarlılığı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Pederson ve arkadaşları (1990) yılında yaptığı çalışmada annenin eğitim düzeyi ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı ilişki bulunduğunu, annenin eğitim düzeyi ile birlikte artan bilgisinin ve yeterliliğinin duyarlı bakım sunma becerisini pozitif yönlü yordadığını saptamıştır. Tamis-LeMonda ve arkadaşları (2009) Afrika kökenli Amerikalı anne ve çocukları ile yaptığı çalışmada, anne-çocuk ilişkisi ile çocuk davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve annenin eğitim düzeyinin duyarlılığıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Pearson ve arkadaşları (2011) tarafından annenin eğitim durumu ve sözel olmayan yanıtlarının bebeğin ilerleyen yaşamındaki gelişimine etkisinin incelendiği araştırmada, bebekler 12 aylıkken, 18 aylıkken ve 4 yaşındayken değerlendirilmiştir. Gönüllü olarak katılan 732 anne ve bebek çifti ile yapılan çalışma sonucunda annenin olumlu yanıtları ve eğitim düzeyi ile bebeklerin gelişimi arasında pozitif yönden anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırma sonucundan farklı şekilde

Ekmekci ve arkadaşları (2016) tarafından 30 Hollandalı ve 30 Türk anne ve 2-5 yaş arası çocukları ile yapılan çalışma ve Öztürk (2018) tarafından bakım elemanları ile yapılan araştırmada bakım verenin eğitim düzeyi ile duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür.

Araştırma sonucunda bakım elemanlarının evli olma ya da olmama durumlarının duyarlı bakım sunma becerilerini etkilemediği görülmüştür. Mevcut araştırma sonucu ile örtüşen Öztürk (2018) tarafından Ankara Saray Çocuk Evleri Sitesinde 220 bakım elemanının çocuk sevme düzeylerinin incelendiği araştırmada, bakım elemanının medeni durumu ile çocuk sevme düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Tural-Büyük ve arkadaşları (2014) tarafından Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde görev yapan 160 hemşire ile yapılan araştırmada, hemşirelerin medeni durumunun çocuk sevme düzeyini etkilemediği görülmüştür. Şengör (2021) tarafından Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesinde görev yapan doktorlar ile yaptığı çalışmada, doktorların medeni durumlarının çocuğa yönelik sevgilerini etkilemediği görülmüştür. Ercan (2014) tarafından öğretmenler ile yapılan çalışmada da öğretmenlerin evli olup olmama durumunun çocuk sevme düzeyleri ile ilişkili olmadığı, mevcut araştırmanın sonuçları ile benzer bulgular edinildiği görülmüştür. Ancak Gelbal ve Duyan (2010)'ın ilkökul öğretmenleri ile gerçekleştirdiği ve Erdem ve Duyan (2011)'in pediatri hemşireleri ile tamamladığı araştırmalarda katılımcıların çocuk sevme düzeyleri ile medeni durumları arasında anlamlı farklılık olduğu, evli olan katılımcıların çocuk sevme düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmada bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerilerinin çalışma süresinden etkilendiği, 5-10 yıl arası çalışan bakım elemanlarının duyarlı bakım sunma becerisinin 10 yıl ve fazlası çalışan bakım elemanlarından yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, mevcut örneklem grubunda ilk süreçte göreve istekli başlayan personelin, bu motivasyonu ile çocuğa yönelik duyarlı ve istekli bakım sunarken zaman içinde çocuğun bakımını sağlamak dışında farklı işlerde görevlendirilmeleri (çocuğun hastane randevusuna refakat etmesi, desteğe ihtiyaç duyulan çocuk grubuna çekilmeleri vs.), hizmet alanın hassasiyeti sebebi ile personelde yarattığı duygusal yük benzeri sebeplerle ilerleyen zaman ile birlikte tükenmişliklerinin artmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Literatürde

araştırmanın sonucuna doğrudan benzer bulguların olduğu çalışmaya rastlanmamış ancak Arslan (2016) tarafından Ankara ilinde Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinde görev yapan 195 bakım elemanı ile yaptığı çalışmada, çalışma süresi arttıkça iş doyumunun azaldığı ve bunun da tükenmişliği olumsuz etkilediği bulunmuştur. Dolayısıyla iş doyumunun azalması ve tükenmişliğin olumsuz etkilenmesi duyarlı bakım becerisini negatif yönlü etkileyecektir. Mevcut araştırmanın sonucundan farklı şekilde Öztürk (2018) tarafından Ankara ilinde koruma altında bulunan 4-18 yaş grubu çocuklar ile çalışan 220 bakım elemanı ile yapılan çalışmada bakım elemanlarının çocuk sevme düzeylerinin çalışma süresi ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Benzer şekilde, Ercan (2014) tarafından yapılan çalışmada, Sivas ilinde görev yapan, farklı branşlardan öğretmenlerin yaşının çocuk sevme düzeylerine etkisinin olmadığı bulunmuştur. İnan (2021) tarafından Gaziantep ilinde görev yapan anaokulu ve anasınıflı öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, çocuk sevme düzeyi ile çalışma süresinin ilişkili olmadığını bulgulamıştır. Erdem ve Duyan (2011) tarafından Ankara ilinde görev yapan 207 pediatri hemşiresi ile yapılan çalışmada, hemşirelerin çalışma süresinin çocuk sevme düzeyine etki etmediği bulgulanmıştır. Akgün-Kostak (2017) tarafından 65 hemşire ile yapılan çalışmada, hemşirelerin çalışma süresinin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemediği görülmüştür.

Mevcut çalışmada bakım elemanlarının çocuk sahibi olma durumları ile duyarlı bakım sunma becerileri arasında ilişki olmadığı görülmüştür. Çalışma sonucuna benzer şekilde Kapucu (2019) tarafından Nevşehir ili ve çevresinde görev yapan okul öncesi öğretmenleri ile yapılan çalışmada, öğretmenlerin çocuk sahibi olma durumlarının çocuğa yönelik sevgi düzeyini etkilemediği bulgulanmıştır. Öztürk (2018) tarafından koruma altında bulunan çocukların bakımından sorumlu bakım elemanlarının çocuk sevme düzeylerinin incelendiği çalışmada çocuk sahibi olma durumu ile çocuk sevme düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Tural-Büyük ve arkadaşları tarafından (2014) hemşirelerle yapılan ve Erdem ve Duyan (2011) tarafından pediatri hemşireleri ile çocuk sahibi olma durumlarının çocuk sevme düzeylerine etkisinin incelendiği çalışmada iki faktör arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Araştırma sonucundan farklı şekilde Türk ve arkadaşları (2017)'nin Kars ilinde görev yapan 500 öğretmen ile yaptığı çalışmada, çocuk sahibi

olan öğretmenlerin çocuk sevme puanlarının çocuksuz öğretmenlere oranla yüksek olduğu ve çocuk sahibi olma durumu ile çocuk sevme düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunduğu görülmüştür. Gelbal ve Duyan (2010) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyi ile çocuk sahibi olma durumları arasında anlamlı ilişki olduğu, çocuk sahibi olan katılımcıların çocuk sevme düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Mevcut çalışma ile geçmişte yapılan bazı araştırmalarda aynı sonuca, bazı araştırmalarda ise farklı sonuçlara varıldığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmaların bazı sınırlamalarına dikkat edilmelidir. Bunlar; mevcut çalışmanın biyolojik anneler ile değil bakım elemanları ile yapılmış olması, bebeğin ve bakım elemanlarının mizacının çalışma kapsamına dahil edilmemesi, örneklemin az oluşu, verilerin normal dağılmaması benzeri sebepler olabilmektedir. Ayrıca duyarlı bakım sunma becerisini optimal düzeyde değerlendirme sıklığı hakkında bir kılavuz bulunmamakta ancak kişi içi değişkenliği tahmin edebilmek adına en az iki değerlendirme yapılması önem arz etmektedir (Lindhidem vd., 2011).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Duyarlı bakım, bakım verenin çocuğun verdiği mesajları alarak doğru yorumlayabilmesini vurgulamaktadır. Yapılan araştırmalar, bebeklik döneminden itibaren duyarlı bakım sunularak büyüyen bebeklerin akranları ve yetişkinler ile daha güvenli ilişkiler kurduğunu, gelişim alanlarında daha ileri olduğunu, özgüveninin gelişmiş olduğunu, ileri yaşamında olumsuz davranışlara yönelme durumunun düşük olduğunu göstermektedir.

Çeşitli sebeplerle ebeveyninden ayrılarak koruma altına alınan çocukların bakımı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Çocuk Evleri Sitesinde sağlanmaktadır. Bu kurumlarda çalışan bakım elemanları çocuğun doğrudan etkileşim içinde olduğu, çocuğun bağlanma figürünün yerine koyduğu, çoğunlukla rol-model edindiği, özetle çocuğun gelişimini ve kişiliğini doğrudan etkileyen bireyler olmaktadır. Birincil bakım vereninden ve tutarlı bağlanma figüründen yoksun kalan bebek, geri dönülmesi güç olan birçok problem ile baş başa kalmaktadır. Bu yoksunluk içinde bebeğin optimal düzeyde gelişmesi için bakım vereni ile mümkün olduğu düzeyde istikrarlı iletişim kurmaya, duyarlı bakım almaya ihtiyacı olduğu bilinmektedir.

Özellikle İstanbul gibi nüfus bakımından kalabalık illerde bulunan sosyal hizmet kuruluşlarında koruma ve bakım altında bulunan çocukların sayısı ve bir personelin bakımından sorumlu olduğu çocuk sayısı fazla olmaktadır. Bu durum da çocukların çoğu zaman yalnızca fiziki ihtiyaçlarının karşılanabilmesine, çocuğun bireysel özelliklerinin ve mizacının göz önünde bulundurulamamasına, gereken gelişim desteğinin sunulamamasına, çocuğun bakıma verene ilettiği duygusal mesajların zamanında ve uygun şekilde alınmasının gecikmesine neden olmaktadır. Bu durum çocuğa sunulması gereken duyarlı bakımın kalitesini düşürmekte ve erken çocukluk döneminde koruma altında bulunan çocukların desteklemesinin önemini arttırmaktadır.

Kurum bakımı sistemi gereği, bebeklerin birincil bakım vereni olan ve bağlanma figürü yerine koyduğu bakım elemanları sıklıkla değişmektedir. Bu sebeple bebeklerin güvenli ve istikrarlı bağ geliştirmesi zorlaşmaktadır. Aynı sebeplerle

bebeklerin ihtiyaç duyduğu duyarlı bakımı alması mümkün olmamaktadır. Bu durum da zaten ebeveyninden ayrı olan risk grubuna dahil bu bebeklerin yaşam çizgisini oluşturmasını güçleştirmektedir. Kurum bakımında bağlanmayı içeren çalışmalar incelendiğinde bakım verenin duyarlılığı ve duygusal erişilebilirliğinde eksikler olduğu görülmektedir (Crocker vd., 2008; Johnson vd., 2010; Muhamedrahimov vd., 2004). Yapılan araştırmalar, güvenli ve duyarlı yetişkinler tarafından bakımı sağlanan çocukların, yaşadıkları örseleyici yaşam deneyimlerinden daha kolay uzaklaşarak rehabilite olabildiği vurgulamaktadır (Perry ve Slavitz, 2013).

Bu bağlamda yapılan mevcut araştırmada, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İstanbul Şeyh Zayed Çocuk Evleri Sitesinde 0-1 yaş grubu bebeklerin bakımını sağlayan 50 bakım elemanının duyarlı bakım sunma becerisi Kişisel Bilgi Formu ve Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu (Duyarlılık Bölümü) kullanılarak incelenmiştir. Yapılan araştırmada bakım elemanlarının duyarlılık ortalama puanının yüksek olduğu, yaş, eğitim durumu ve çalışma süresi değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı farklılık olduğu saptanırken medeni durum ve çocuk sahibi olma değişkenleri ile duyarlı bakım sunma becerisi arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

- Ülkemizde Duyarlı Bakım kavramına yönelik yeterince bilimsel araştırma yapılmadığının görülmesi sebebi ile bu alanda yapılacak çalışmaların artırılması,
- Çalışmanın hem ebeveynlerle hem çocuğun bakımını sağlayan diğer yetişkinlerle; hem ev ortamında yetişen hem de kurum ortamında büyüyen çocuklar ile ayrı şekilde gerçekleştirilerek karşılaştırma yapılması,
- Araştırmanın İstanbul ilinde bulunan çocuk evleri sitesinde çalışan bakım elemanlarını kapsaması sebebi ile farklı illerde, farklı kuruluşlarda ve farklı yaş grupları ile çalışan bakım elemanları ile de uygulanması,
- Araştırmanın duyarlı bakım becerisini ölçmeye yönelik farklı ölçme araçları kullanılarak tekrarlanması,

- Ebeveynlere, bakım verenlere, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlarda çalışan bakım elemanlarına ve politika yapıcılara Duyarlı Bakımın önemi hakkında eğitimler verilmesi ve süpervizör desteği sunulması,
- Bakım elemanlarına değerlendirme aşamasında kullanılacak bazı testler ile ön eleme yapılması,
- Literatürde özellikle Pikler Yaklaşımının, kurum bakımında bulunan ve fazla sayıda bakım verene maruz kalan, istikrarlı bağlanma figürü oluşamayan bebekler hakkında çalışmaları kapsadığı görüldüğünden, belirli özelliklere göre seçilebilecek bakım elemanlarının “Pikler Enstitüsünden” eğitim alabilmesi adına projeler düzenlenmesi,
- Koruma altında bulunan çocukların duygusal ihtiyaçlarının belirlenmesi adına profesyoneller tarafından periyodik aralıklarla incelemeler yapılması,
- Özellikle bağlanma döneminin kritik süreci olarak bilinen 0-2 yaş bebek grubunun bakımından sorumlu personelin kalıcı olmasının sağlanması, personel arası rotasyon yapılmaması,
- Çocuk Evleri Sitelerinde gönüllü hizmet veren gönüllülerin niteliğinin artırılması ve istikrarlı destek sunmaları adına süpervize edilmeleri, Çocuk Gelişimi, Psikoloji, Sosyal Hizmet, Hemşirelik alanı mezunlarından veya öğrencilerinden oluşan gönüllü gruplarının düzenli ziyaret düzenleyerek bakım elemanlarına rehberlik etmelerinin sağlanması,
- Her ne kadar kurum bakımında iyileştirmeler sağlansa da kurum sisteminin bir bebeğin ihtiyaç duyduğu duyarlı bakımı sağlayamayacağı bilindiğinden, evlat edinme ve koruyucu aile hizmet modellerinin yaygınlaştırılması adına çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abrams, S. (2004). Goodness-of-fit between infant and parental temperament: Implications for sensitivity, responsivity, synchrony, and reciprocity in the parent-infant interaction. Doctoral Thesis, Palo Alto University, California.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. [www.cocukhizmetleri.aile.gov.tr](http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr):<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri>
- Ainsworth, M.S. (1969). Maternal sensitivity scales. Retrieved from <http://www.psychology.sunysb.edu/ewaters/552/senscoop.htm>
- Ainsworth, M.S. (1974). The Development of Infant-Mother Attachment. A Final Report of the Office of Child Development. Office of Child Development. 109.
- Ainsworth, M.S. & Bowlby, J. (1989). "An Ethological Approach to Personality Development". American Psychological Association. 46 (4): 333-341.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. N. (1978). The development of child-mother attachment. In Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation (pp. 1-29). Hove, UK: Psychology Press.
- Akgün, E. (2008). Anne Çocuk İlişisini Oyunla Geliştirme Eğitiminin Anne Çocuk Etkileşim Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Akgün, E. & Yeşilyaprak, B. (2011). Anne çocuk oyun etkileşiminde niteliksel bir boyut: annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40: 11-20.
- Kostak, M. A., Semerci, R. ve Kocaaslan, E. N. (2017). Hemşirelerin çocuk sevme düzeyleri ve çocuk yetiştirme tutumları. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(4), 146-155.
- Anbar, H. (2013). Bağlanma Stilleri ve Bağlanma Stillерinin Çeşitli Değişkenlerle Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Lisans Bitirme Tezi, Ankara.
- Arslan, E. (2016). Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne Bağlı Çocuk Evlerinde Çalışan Bakım Elemanları ve Çocuk Evi Sorumlularının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri. Hacette Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Atasoy, Z. (1996). 6 Aylık Bebeklerde Bağlanma (Tıpta Uzmanlık Tezi). Gazi Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Atay, M. (2011). Erken çocukluk döneminde gelişim 2. Ankara: Kök.
- Atik, E.L. (2013). Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Sağlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz-Yansıtma ve İçgörünün Rolü. İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Attepe, S. (2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 11;6.
- Avcı, N., Kunt, M., Somer Ölmez B., Pekince, P. & Kaynak, S. (2018). Güvenli Bebekler Güvenli Yarınlar Projesi: Eğitim Programı. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi.

- Barnett, M. A., Gustafsson, H., Deng, M., Mills-Koonce, W. R. & Cox, M. (2012). Bidirectional associations among sensitive parenting, language development and social competence. *Infant and Child Development*. 21, 374-393.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (G. Okhan, Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Bennett, S. & Nelson, J.K. (2010). *Adult Attachment in Clinical Social Work: Practice, Research and Policy*. USA New York: Springer.
- Benoit, D. (2004). Infant-parent attachment: Definition, types, antecedents, measurement and outcome. *Paediatrics & Child Health*, 9(8), 541-545.
- Bergen, D., Reid, R. & Torelli, L. (2009). *Educating and Caring for Very Young Children: The Infant/Toddler Curriculum, Second Edition (Early Childhood Education Series)*. New York: Teacher College Press.
- Berlinski, S. & Schady, N. (2015). *The Early Years: Child Well Being and The Role of Public Policy*. New York: Palgrave Macmillan. Erişim Adresi: <https://publications.iadb.org/en/early-years-child-well-being-and-role-public-policy>
- Berk, L.E. (2013). *Bebekler ve Çocuklar: Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa*. (Çev A. Dönmez). Onur, B. (Yay. haz). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2009).
- Bernier, A., Carlson, S.M., Deschenes, M. & Matte Gagne, C. (2012). Social Factors In The Development of Early Executive Functioning. A Closerlook At The Care Giving Environment. *Developmental Science*, 15, 12-24.
- Berument, S.K. (2013). Environmental Enrichment and Care Givertraining To Support The Development of Birth To 6 Years Old in Turkish Orphanages. *Infant Mental Health Journal*, 34, 189-201.
- Bingöler, E.B. (2006). T.C. Sağlık Bakanlığı – Unicef İşbirliği “Bebeklik ve Erken Çocukluk Döneminde Gelişimin İzlenmesi ve Desteklenmesi Programı’nın Değerlendirilmesi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Gelişimsel Pediatri Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi. Erişim Adresi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/>
- Bick, J. & Dozier, M. (2013). The Effectiveness of an attachment-based intervention in promoting foster mothers’ sensitivity toward foster infants. *Infant Mental Health Journal*. 34(2), 95-103.
- Bohr, Y. & BinNoon, N. (2014). Enhancing sensitivity in adolescent mothers: Does a standardised, popular parenting intervention work with teens? *Child Care in Practise*. 20(3), 286-300.
- Booth P.B. & Jernberg A.M. (2009). *Helping Parents and Children Build Better Relationships Through Attachment-Based Play*. New Jersey, Wiley.
- Booth, P.B. & Jernberg, A.M. (2014). *Theraplay 1. Kitap: Bağlanma Temelli Oyun Aracılığıyla Ebeveynlere ve Çocuklarla Daha İyi İlişkiler Kurmakta Yardım Etmek (1. Baskı)*. Ş. Çavuşoğlu ve A. C. Kodalak (Ed.). İstanbul: Gün Yayıncılık
- Booth, P.B. & Lindeman, S. (2000). Theraplay for enhancing attachment in adopted children. In *Short-Term Play Therapy Approaches with Children (Ed CE Schaefer):194-227*. New York, Guilford Press
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment (2. ed., Vol. 1)*. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1988a). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Bowlby, J. (1988b). *Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. New York: Basic Books.
- Bratton, S. & Landreth, G. (1995). Filial therapy with single parents: effects on parental acceptance, empathy, and stress. *International Journal of Play Therapy*, 4:61-80
- Bratton, S.C., Landreth, G.L., Kellam, T. & Blackard, S.R. (2006). *Child Parent Relationship Therapy (CPRT) Treatment Manual: A 10 Session Filial Therapy Model for Training Parent*. New York: RoutledgeTaylor & Francis Group.
- Brenner, G. & Slater, A. (2004). *Theories of infant delopment*. USA: Blackwell.
- Britto, P.R., Lye, S.J., Proulx, K., Yousafzai, A.K., Matthews, S.G., Vaivada, T. vd. (2017). 'Nurturing Care: Promoting Early Childhood Development' *The Lancet*, vol. 389, no. 10064, January 2017, pp. 91–102.
- Broom, B. L. (1994). Impact of marital quality and psychological well-being on parental sensitivity. *Nursing Research*, 43(3), 138-143.
- Browne, K. (2005). A Europeansurvey Of The Number And Characteristics Of Childrenless Than Three Years Old İn Residential Care At Risk Of Harm. *Adoption&Fostering Journal*, 4, 23-33.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Campbell, S.B., Brownell, C.A., Hungerford, A., Spieker, S.J., Mohan, R. & Blessing, J.S. (2004). "The course of maternal depressive symptoms and maternal sensitivity as predictors of attachment security at 36 months", *Dev Psychopathol.* 15(2); 231-252. doi:10.1017/S0954579404044499.
- Carmichael, K. (2006) *Play Therapy: An Introduction*. Upper Sandle River, Pearson Merrill Prentice Hall.
- Cassidy, J. (2001). Truth, Lies and İntimacy: An Attachment Perspective. *Tcu Institute of Child Development*. 3(2);121-155.
- Ceber Bakkaloğlu, H. & Sucuoğlu, B. (2000). Normal ve zihinsel engelli bebeklerde anne bebek etkileşiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4): 47-58.
- Chahin, E. (2008). Caregiving with Respect: İmportant Lessons from The Pikler Institute. *Exchange Magazine*.
- Coppola, G., Vaughn, B.E., Cassibba, R. & Costantini, A. (2006). The attachment script representation procedure in an Italian sample: Associations with Adult Attachment Interview scales and with maternal sensitivity. *Attachment & Human Development*, 8, 209–219. doi:10.1080/14616730600856065
- Costas, M. & Landreth, G. (1999). Filial therapy with nonoffending parents of children who have been sexually abused. *International Journal of Play Therapy*, 8:43-66
- Crockenberg, S.C., Rutter, M., Bakermans-Kranenburg, M.J., Van IJzendoorn, M.H., Juffer, F. & The St. Petersburg–USA Orphanage Team (2008). The effects of early social–emotional and relationship experience on the development of young orphanage children. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 73, 1–298.
- Çatay, Z. & Koloğlugil, D. (2017). Impact of a Support Group for the Caregivers at an Orphanage in Turkey. *Infant Mental Health Journal*, Vol. 38(2), 289–305.
- Davaslıgil, Ü. (2013). Bebeklik dönemi (0-2 yaş). Haluk Yavuzer (Ed.), *Ana baba okulu* (s. 15-42). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- David, M. & G, Appell. [1973, 1996] 2001. *Lâcz y.* An unusual ap- proach to mothering. Translated from *Lâcz y on le maternaye insolite* by Jean Marie Clark; revised translation by Judit Falk. Budapest: Association Pikler-Loczy for Young Children.
- Demers, I., Bernier, A., Tarabulsy, G.M. & Provost, M. A. (2010). "Mind-mindedness in adult and adolescent mothers: Relations to maternal sensitivity and infant attachment", *Int J Behav Dev*, 34(6); 529-537. doi:10.1177/0165025410365802.
- Denktaş Dedezade, G. (2017). *Bebek Eğitim ve Bakım Verenler için Kaynakların (RIE) Lefkoşada Hizmet Veren Kurumlardaki Kullanım Ağırlığı*. Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları Öğretim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Dent, T. & Fouts, G. (2002). Play contexts and assessing senses of self in children with down syndrome. *International Journal of Disability, Community and Rehabilitation*,1(1):3.
- Deutscher, B., Fewell, R.R. & Gross, M. (2006). Enhancing the interactions of teenage mothers and their at-risk children:Effectiveness of a maternal-focused intervention. *Topics in Early Childhood Special Education*, 26 (4),, 194-205.
- Deutsch, S.A. & Fortin, K. (2015). Physical Health Problems and Barriers to Optimal Health Care Among Children in Foster Care. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, Volume 45, Issue 10, October, Pages 286-291. Erişim Adresi:<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26364980>
- van Doesum, K.T.M., Hosman, C.M.H., Riksen-Walraven, J.M. & Hoefnagels, C. (2007). Correlates of depressed mothers' sensitivity toward their infant: The role of maternal, child, and contextual characteristics. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46, 747–756. doi:10.1097/CHI.0b013e318040b272
- Drake, E.E., Humenick, S.S., Amankwaa, L., Younger, J. & Roux, G. (2007). Predictors of maternal responsiveness. *Journal of Nursing Scholarship*, 39, 119– 125. doi: 10.1111/j.1547-5069.2007.00156.x
- Driscoll, J.R. & Easterbrooks, M.A. (2007). Young mothers' play with their toddlers: Individual variability as a function of psychosocial factors. *Infant and Child Development*, 16: 649–670.
- Duschinsky, R., & Solomon, J. (2017). Infant disorganized attachment: Clarifying levels of analysis. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 22(4), 524–538.
- Duyan, V. & Gelbal, S. (2008). Barnett çocuk sevmeye ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 33: 148.
- Eapen, D.J. (2009). Institutionalized children: The underprivileged. *International Journal of Nursing Practice*, 15, 349–352.
- Eder, R. & Mangelsdorf, S. (1997). The emotional basis of early personality development: Implications for the self concept, *Handbook of Personality Psychology*.
- Edinborough, H.I. (2005). *The use of theraplay to improve the mother and child relationship: a family group intervention (Masters thesis)*. Manitoba, Canada, University of Manitoba.
- Ekmekci, H., Malda, M., Yağmur, S., Van IJendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg, M.J. & Mesman, J. (2016). "The discrepancy between sensitivity beliefs and sensitive parenting behaviors of ethnic majority and ethnic minority mothers", *Can J Behav Sci*, 48(1); 60-67. doi:10.1037/cbs0000032.
- Emre, O., Çalışkan, Z., Sağlam, M. & Ulutaş, A. (2017). *0-3 Yaş Çocuk Gelişimi Gelişim Psikolojisinin Temel Esasları*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Engle, P.L & Ricciuti, H.N. (1995). Psychosocial aspects of care and nutrition. *Food Nutr Bull*, 16: 356-77.

- Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde çocuk sevgisi. *International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 8: 435-444.
- Erdem, Y. & Duyan, V. (2011). A determination of the factors that affect the level of pediatric nurses' liking of children. *Türk J Med Science*, 41: 295-305.
- Ereky-Stevens, K. (2008). Associations between mothers' sensitivity to their infants' internal states and children's later understanding of mind and emotion. *Infant and Child Development*. <https://doi.org/10.1002/icd.572>
- Feldman, R. (2010). The relational basis of adolescent adjustment: Trajectories of motherchild interactive behaviors from infancy to adolescence shape adolescents' adaptation. *Attachment & Human Development*. 12, 173-192.
- Ferber, S. G., Feldman, R. & Makhoul, I. R. (2008). The development of maternal touch across the first year of life. *Early Human Development*. 84, 363–370.
- Falk, J. & Pikler, E. (1972). Data on the social adjustment of children reared in our institute. *Magyar Pszichologiai Szemle*, 29, 488-500.
- Falk, J. & Roche, M. A. (1994). Emmi Pikler 1902-1984. *Sensory Awareness Foundation - Bulletin*, 14.
- Fulton, J.M. (2011). Dula supported childbirth: an exploration of maternal sensitivity, self efficacy, responsivity and parental attunement. Doctoral Dissertation, University of California, Davis.
- Gander, M.J. & Gardiner, H.W. (2010). “Çocuk ve Ergen Gelişimi”, Yayına Haz.: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitapevi.
- Gartstein, M.A. & Iverson, S. (2014). Attachment security: The role of infant, maternal, and contextual factors. *International Journal of Psychology Therapy*. 14(2), 261- 276
- Garza, Y. (2010). Filial therapy with victims of family violence: aphenomenological study. *J Fam Violence*, 25:423-429.
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Gerber, M. (2002). *Dear parent: Caring for infants with respect*. Los Angeles: Resources for Infant Educators.
- Gerber, M., Greenwald, D. & Weaver, J. (2013). *The RIE manual for parents and professionals: Expanded edition*. Los Angeles: Resources for Infant Educators.
- Gerber, M. & Johnson, A. (1998). *Your self-confident baby: How to encourage your child's natural abilities – from the very start*. Canada: John Wiley&Sons Inc.
- Gonzales-Mena, J. (2004). What can an orphanage teach us? Lessons from Budapest. *YC Yong Children*; Sep 2004; 59,5; ProQuest Central.
- Gordon, T. (2014). Etkili anne-baba eğitimi. (D. Tekin & N. Özkan, Çev.). İstanbul: Profil.
- Groark, C.J., Muhamedrahimov, R.J., Palmov, O.I., Nikiforova, N.V. & McCall, R.B. (2005). Improvements in Earlycare in Russian Orphagenes And Their Relationship Toobserved Behaviors. *Infant Mental Health Journal*, 26, 96-109.
- Granot, Tamar. (2005). *Without You : Children and Young People Growing Up With Loss And Its Effects*, Jessica Kingley Publishers, USA.

- Guernsey, L.F. (1983). Introduction to Filial Therapy: training parents as therapists. In *Innovations in Clinical Practice: A Sourcebook* (Eds PA Keller, LG Ritt):26-39. Sarasota, Professional ResourceExchange,
- Guernsey, L.F. (2000). Filial Therapy into the 21st Century. *International Journal of Play Therapy*, 9:1-17
- Guernsey L, Ryan V (2013) *Group Filial Therapy*. Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers.
- Gülay, H. & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Hakimi-Manesh, Y., Mojdehi, H. & Tashakkori, A. (1984). Short Communion: Effects Of Environmental Enrichment On The Mental And Psychomotor Development Of Orphanage Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and allied Disciplines*, 25, 643-50.
- Harris, Z.L. & Landreth, G.L. (1997). Filial therapy with incarcerated mothers: a five week model. *International Journal of Play Therapy*, 6:53-73.
- Hazan, C. & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Pers Soc Psychol*, 52: 511-524
- Heinicke, C.M., Fineman, N.R., Ruth, G, Recchia, S.L., Guthrie, D. & Rodning, C. (1999). Relationship-based intervention with at-risk mothers: outcomes in the first year of life. *Infant Ment Health J* 1999;20:349-74.
- Hortaçsu, N., Cesur, S. & Oral, A. (1993). "Relationships Between Depression and Attachment Styles in Parent and Institutions Reared Turkish Children", *The Journal of Genetic Psychology*, S. 3, s. 329-337.
- İnan, E.H. (2021). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Zeka Alanları, Öz Yeterlik İnançları ve Çocuk Sevme Düzeylerinin İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Jernberg, A. (1979). *Theraplay: A New Treatment Using Structured Play for Problem Children and Their Families*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Johnson, D., Guthrie, D., Smyke, A.T., Koga, S.F., Fox, N.A., Zeanah, C.H., et al. (2010). Growth and associations between auxology, caregiving environment, and cognition in socially deprived Romanian children randomized to foster vs ongoing institutional care. (Reprinted) *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 164, 507–516. [http:// dx.doi.org/10.1001/archpediatrics.2010.56](http://dx.doi.org/10.1001/archpediatrics.2010.56)
- Jones, L., Rhine, T. & Bratton, S. (2002). High school students as therapeutic agents with young children experiencing school adjustment difficulties: the effectiveness of a filial therapy training model. *International Journal of Play Therapy*, 11:43-62.
- Kahya, Y., Uluç, S. & Kara, Y. (2022). Anne-Bebek Etkileşimine Çift-Yönlü Bakış Açısı: Bakış ve Yüz Duygulanımı. *Türk Psikiyatri Dergisi*; 33(1):32-43. DOI : 10.5080/u25794
- Kale, A.L. & Landreth, G.L. (1999) Filial therapy with parents of children experiencing learning difficulties. *International Journal of Play Therapy*, 8:35-56.
- Kapucu, S. T. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki doyumları ile çocuk sevgisi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaaslan, Ö., Diken, İ.H. & Mahoney, G. (2013). A randomized control study of responsive teaching with young turkish children and their mothers. *Topics in Early Childhood Special Education*, (xx) x, 1-10.
- Kaiser, A.P., Hemmeter, M.L., Ostrosky, M.M., Fischer, R., Yoder, P. & Keefer, M. (1996). The effects of teaching parents to use responsive interaction strategies. *Topics in Early Childhood Special Education*, 16 (3), 375-406.

- Karataş, Z. (2010). "Korunmaya Muhtaç Çocukların Sorunları", Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu, (s. 829-849). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma Kuramı Açısından Kurum Bakımının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt:10, Sayı:54, Yıl: 2017.ErişimAdresi:http://sosyalarastirmalar.com/cilt10/sayi54_pdf/6iksizat_kamu_isletme/karatas_ze ki.pdf
- Karen, R. (1998). *Becoming attached*, Oxford University Press, New York, s: 6,17-24, 41, 43, 94, 107.
- Kayataz, M. & Öztürk, N. (2019). *İnsani Sermayeye Kritik Yatırım: Erken Çocukluk Eğitimi*. İstanbul: Seta Yayınları.
- Kemppinen, K., Kumpulainen, K., Moilanen, I. & Ebeling, H. (2006). Recurrent and transient depressive symptoms around delivery and maternal sensitivity. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60, 191–199. doi:10.1080/08039480600635975
- Kesebir, S., Kavzaoğlu, S. Ö. & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 2011*; 3(2), 321-342.
- Komisar, E. & Miner, S. (2017). Bebeğimin yanındayım. İlk üç yılda anneliğin önemi. (Çev.İrem Soylu). İletişim Yayıncılık A.Ş. (İstanbul)
- Landreth, G.L. & Bratton, S.C. (2006). *Child-Parent Relationship Therapy: a 10-session Filial Therapy Model*. New York, Taylor & Francis.
- Landry, S. H., Smith, K.E., Swank, P.R., Assel, M.A. & Vellet, S. (2001). Does early responsive parenting have a special importance for children's development or is consistency across early childhood necessary? *Developmental Psychology*, 37, 387-403.
- Lang, C. (2018). Bağlanma; Doğum Öncesi ve Sonrası Dönemde Bağlanmanın Güçlendirilmesi. (Üzel, N. ve Özbalcı, S. Çev.). *Modern Tıp Kitabevi*. 1. Baskı. (Orijinal eserin yayın tarihi 2009).
- Leerkes, E., Blankson, A. & O'Brien, M. (2009). Differential effects of maternal sensitivity to infant distress and non-distress on social-emotional functioning. *Child Development*, 80, 762-775. doi:10.1111/j.1467-8624.20
- Lemelin, J. P., Tarabulsy, G. M. & Provost, M. A. (2006). Predicting preschool cognitive development from infant temperament, maternal sensitivity, and psychosocial risk. *Merrill Palmer Quarterly*, 52(4), 779–806.
- Lindhidem, O., Bernard, K. & Dozier, M. (2011). Maternal Sensitivity: Within-Person Variability and the Utility of Multiple. *Article in Child Maltreatment*, 16(1), 41-50.
- Lohaus, A., Keller, H., Ball, J., Voelker, S. & Elben, C. (2004). Maternal sensitivity in interactions with three- and 12 month-old infants: Stability, structural composition, and developmental consequences. *Infant and Child Development*. 13, 235-252.
- Lowinger, S. (1999). Infant irritability and early mother-infant reciprocity patterns. *Infant and Child Development*. 8, 71-84.
- Maas, A.J.B.M., de Cock, E.S.A., Vreeswijk, C.M.J.M., Vingerhoets, A.J.J.M. & van Bakel, H.J.A. (2015). "A longitudinal study on the maternal–fetal relationship and postnatal maternal sensitivity", *J Reprod Infant Psychol*, 6838 (December); 1-12. doi:10.1080/02646838.2015.1112880.
- Mahoney, G. (2007). Social work and early intervention. *Children & Schools*, 29 (1), 3-5

- Mahoney, G. (2009). Relationship focused intervention (RFI): Enhancing the role of parents in children's developmentatl intervention. . *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 1 (1), 79-94.
- Mahoney, G., Boyce, G., Fewell, R.R., Spiker, D. & Whedeen, C.A. (1998). The relationship of parent-child interaction to the effectiveness of early intervention services for at risk children and children with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 18 (1), 5-17.
- Mahoney, G. & MacDonald, J.D. (2007). *Autism and Developmental Delays in Young Children: The Responsive Teaching Curriculum for Parents and Professional* . Texas: PRO-END, Inc.
- Mahoney, G. & Perales, F. (2003). Using relationship-focused intervention to enhance the social-emotional functioning of young children with autism spectrum disorders. . *Topic in Early Childhood Special Education*, 23 (2), 74-86.
- Main, M., Kaplan, N. & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Growing points in attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1-2), 66-104.
- Marlen, D. (2017). All about...: Pikler. *Nursery World*,(5), 23-27.
- Meins, E., Fernyhough, C., Fradley, E. & Tuckey, M. (2001). Rethinking maternal sensitivity: Mothers' comments on infants' mental processes predict security of attachment at 12 months. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42, 637-648. doi:10.1111/1469-7610.00759
- Mesman, J., Van IJzendoorn, M., Behrens, K., Carbonell, O.A., Ca'rcamo, R., Cohen-Paraira, I. vd. (2015). Is the ideal mother a sensitive mother? Beliefs about early childhood parenting in mothers across the globe. *Int J Behav Dev*. 40(5):385-397. doi:10.1177/0165025415594030.
- Metin, O.İ. (2010). *The Effects of Dispositional Anger, Effortful Control and Maternal Responsiveness on Turkish Preschoolers' Emotion Regulation (Thesis)*. Koç University, The Degree of Master of Arts.
- Mikulincer, M., Shaver, P.R. & Pereg, D. (2003). "Attachment Theory and Affect Regulation: The Dynamics, Development, and Cognitive Consequences of Attachment-Related Strategies", *Motivation and Emotion*, S. 2, s. 77-102.
- Miller, P.H. (2017). *Gelişim Psikolojisi Kuramları. (Çev Gültekin, Z.). (Yay. haz. Onur, B.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2016).*
- Mills-Koonce, W.R., Gariépy, J.L., Propper, C., Sutton, K., Calkins, S., Moore, G. vd. (2007). Infant and parent factors associated with early maternal sensitivity: a caregiver-attachment systems approach. *Infant Behavior Development*, 30, 114- 126. doi:10.1016/j.infbeh.2006.11.010
- Moran, G., Forbes, L., Evans, E., Tarabulsy, G.M. & Madigan, S. (2008). "Both maternal sensitivity and atypical maternal behavior independently predict attachment security and disorganization in adolescent mother-infant relationships", *Infant Behav Dev*. 31(2); 321-325. doi:10.1016/j.infbeh.2007.12.012.
- Muhamedrahimov, R.J., Palmov, O.I., Nikiforova, N.V., Groark, C.J., & McCall, R.B. (2004). Institution-based early intervention program. *Infant Mental Health Journal*, 25, 488-501.
- Müftü, G. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 151.
- National Autism Center (2009). *National standarts report* In S.M. Wilczynski (Eds.).
- Öztürk, E. (2018). *Çocuk Evleri Sitesinde Çalışan Bakım Elemanlarının Problem Çözme Becerileri, Öğrenilmiş Güçlülük Ve Çocuk Sevme Düzeyleri Arasındaki İlişki (Ankara İli Örneği)*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- Öztürk, Mualla. (2001). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları içinde “Çocukluk Çağı Ruhsal Sorunları ve Bozuklukları”, Yenilenmiş 8.Basım, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara.
- Paavola, L., Kunnari, S. & Moilanen, I. (2005). Maternal responsiveness and infant intentional communication: Implications for the early communicative and linguistic development. *Child: Care, Health and Development*. 31(6), 727-735.
- Parfitt, Y., Pike, A. & Ayers, S. (2013). Infant developmental outcomes: A family systems perspective. *Infant and Child Development*. 23, 353-373.
- Paul-Elling, R. (2003). A comparison of skill level of parent trained in the Landreth therapy model and graduate student trained in play therapy. Doctoral dissertation, University of North Texas.
- Pearson, R.M., Heron, J., Melotti, R., Joinson, C., Stein, A., Ramchandani, P.G. vd. (2011). The association between observed non-verbal maternal responses at 12 months and later infant development at 18 months and IQ at 4 years: A longitudinal study. *Infant Behavior and Development*. 34, 525-533.
- Pederson, D. R. & Moran, G. (1995). A categorical description of infant-mother relationships in the home and its relation to Q-sort measures of infant-mother interaction. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 60, 111-132. doi:10.1111/j.1540-5834.1995.tb00207.x
- Pederson, D.R., Moran, G., Sitko, C., Campbell, K., Ghesquire, K. & Acton, H. (1990). Maternal sensitivity and the security of infant-mother attachment: A Q-sort study. *Child Development*, 61, 1974- 1983. doi:10.2307/1130851.
- Perry, B. D. & Szalavitz, M. (2013). Köpek gibi büyütülmüş çocuk. (E. Söğüt, Çev.). İstanbul: Okuyan us.
- Peterson, C.C. & Siegal, M. (1995). Deafness, Conversation And Theory Of Mind. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 459-74.
- Peterson, C.C. & Siegal, M. (1999). Representing İner Worlds: Theory Of Mind İn Autisticdeaf, And Normal Hearingchildren. *Psychological Science*, 10, 126-9.
- Petrie, S. & Owen, S. (2005). Authentic Relationships in Group Care for Infants and Toddlers: Resources for Infant Educarers (RIE) Principles into Practice. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Pikler, E. (1971). Learning of motor skills on the basis of self-induced movements. In *Exceptional infant*, vol. 2., ed. J. Hellmuth, 54-89. New York: Bruner/Mazel.
- Pikler, E. (1973). Some contributions to the study of gross motor development of children. In *Child and adolescent development*, ed. A. Sandovsky, 52—64. New York: Free Press.usual approach to mothering. Budapest, Hungary: Association Pikler-Loczy for Young Child.
- Rennie, R. & Landreth, G. (2000). Effects of filial therapy on parent and child behaviors. *International Journal of Play Therapy*, 9(2):19-37.
- Ryan, S.D. & Madsen, M.D. (2007). Filial family play therapy with an adoptive family: a response to preadoptive child maltreatment. *International Journal of Play Therapy*, 16:112-132.
- Rygaard, N.P. (2006). Çocukluk Döneminde Ağır Bağlanma Bozukluğu-Pratiğe Yönelik Terapiye Giriş. Viyana New York: Springer Yayınevi.
- Saçan, S. (2010). Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunda Korunma Altında İken Aile Yanına Döndürülen 6-18 Yaş Çocuk Ve Gençlerin Duygusal Ve Davranış Sorunları; Kütahya İli Örneği, (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sağlam, M., Ulutaş, A. & Çalışkan, Z. (2015). Bebeklik Döneminde Çocuk Hakları. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”. Sözel Bildiri.

- Santrock, J. (2012). Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi, (G. Yüksel, Çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarı, M. (2021). 3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Babaların Tükenmişlik, Çocuk Sevme ve Babaların Niteliklerinin İncelenmesi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., & Yaşa, S. (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18: 425- 438.
- Schafer, C.E. & Drewes, A.A. (2013). Oyun ve oyun terapisinin Terapötik güçleri. İçinde Oyun terapisinin temelleri. Ed. Schaffer E.S. (Çev: Tortamış Özkaya B). Ankara: Nobel Akademik yayıncılık eğitim danışmanlık.
- Schoppe-Sullivan, S.J., Diener, M.L., Mangelsdorf, S.C., Brown, G.L., McHale, j. L. & Frosch, C. A. (2006). Attachment and sensitivity in family context: The roles of parent and infant gender. *Infant and Child Development*. 15, 367-385.
- Schore, A.N. (1994). *Affect Regulation and the Origin of the Self. The Neurobiology of Emotional Development*. Hilldale, NJ, Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Schore, A.N. (2003). *Affect Dysregulation & Disorders of the Self*. New York: W. W. Norton & Company
- Seven, Z.D. (2017). Farklı Aile Tiplerinde Yaşayan Anne Ve 30- 42 Aylık Çocuklarının Anne Duyarlılığı Bağlamında Etkileşimlerinin İncelenmesi. Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Shonkoff, J.P. (Phillips D.A., editors). (2000). *From neurons to neighborhoods: the science of early child development*. Institute of Medicine. Washington (DC): National Academy Press.
- Siegel, D. & Hartzell, M. (2004). *Parenting From the Inside Out*. New York, Tarcher-Putman.
- Smith, N. & Landreth, G. (2003). Intensive filial therapy with child witnesses of domestic violence: acomparison with individual and sibling group play therapy. *International Journal of Play Therapy*, 12:67-88.
- Smith, D.M. & Landreth, G.L. (2004). Filial therapy with teachers of deaf and hard of hearing preschool children. *International Journal of Play Therapy*, 13:13-33.
- Soğancı, D. (2017). Bağlanma Stillerinin Romantik İlişki Doyumu Üzerindeki Etkisi. İstanbul: Haliç üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Sokolovic, N., Schneider, A., Perlman, N., Sousa, R. & Jenkins, J.M. (2022). Teaching home-visitors to support responsive caregiving: A cluster randomized controlled trial of an online professional development program in Brazil. *Journal of Global Health*.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2008). Resmi Gazete, (27015).ErişimAdresi:<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-evleri-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf>
- Soysal, A.Ş., Bodur, Ş. İşeri, E. & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, S. 8, s. 8899.
- Sparling, J., Dragomir, C., Ramey, S.L. & Florescu, L. (2005). An Educational İntervention İmproves Developmental Progress Of Young Children İn A Romanian Orphanage. *Infant Mental Health Journal*,26, 127-42.

- Sümer, N., Metin-Orta, İ., Alsancak-Akbulut, C., Salman-Engin, S., İlden-Koçkar, A., Şahin-Acar, B. vd. (2020). Olumlu Ebeveyn Davranışlarını Artırmaya Yönelik Video-Geri Bildirimli Müdahale Programının Anne Duyarlılığı Üzerindeki Etkisinin Türkiye’de İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35(85), 100-116. DOI: 10.31828/tpd1300443320190219m000018
- Swanson, H.L. (2011). Attachment security: The role of infant, maternal and contextual factors. Doctoral Dissertation, Washington State University, USA.
- Şahin, S. (2012). 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişim Özellikleri: Fiziksel ve Sosyal Duygusal Gelişim. Erken Çocukluk Eğitimi içinde. Ed.: Diken İ.Pegem Akademi, Ankara. 170-206.
- Şen, S. (2007). Anneanne- Anne- Bebek Bağlanması İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. <http://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez Numarası 224800).
- Şengör, A. (2021). Pediatri Kliniğinde Çalışan Hemşire ve Hekimlerin Çocuk Sevme Düzeyleri ile Mesleki Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Okan Üniversitesi. Hemşirelik Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Tabachnick, B. & Fidell L.S. (2001). Using Multivariate Statistics, Fourth Edition. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Tamis-LeMonda, C.S., Briggs, R.D., McClowry, S.G. & Snow, D.L. (2009). "Maternal control and sensitivity, child gender, and maternal education in relation to children’s behavioral outcomes in African American families", *J Appl Dev Psychol.* 30(3);321-331. doi:10.1016/j.appdev.2008.12.018.
- Tardos, A. (2010). introducing the Piklerian developmental approach: history and principles. Newsletter of the World Association for Infant Mental Health , 18(3). Retrieved from https://thepiklercollection.weebly.com/uploads/9/4/5/3/9453622/signal3-4_2010.pdf
- Taygur Altıncı, T. (2020). Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Toper Korkmaz, Ö. (2015). Eve Dayalı Olarak Gerçekleştirilen Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programının (Eteçom) Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuklar ve Anneleri Üzerindeki Etkililiği. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Topham, L.G. & VanFleet, R. (2011). Filial Therapy: a structured and straightforward approach to including young children in family therapy. *The Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 32:144-158
- Triulzi, M. (2009). Do the Pikler and RIE methods promote infant-parent attachment?Smith College, Northampton, MA. Masters thesis.
- Trude, A.C.B., Richter, L.M., Behrman, J.R., Stein, A.D., Menezes, A.M.B., Black, M.M. vd. (2021). Effects of responsive caregiving and learning opportunities during pre-school ages on the association of early adversities and adolescent human capital: an analysis of birth cohorts in two middle-income countries. *Lancet Child Adolesc Health*; 5: 37–46.
- Tural-Büyük, E., Rizalar, S., Güdek Seferoğlu, E. & Oğuzhan, H. (2014). Çocuk ve erişkin kliniklerinde çalışan hemşirelerin çocuk sevme ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *The Journal of Pediatric Research*, 1: 130-137.
- Türk, R., Kardeş Özdemir F. & Kerimoğlu Yıldız, G. (2017). Öğretmenlerin çocuk sevme durumlarının belirlenmesi: Kars Örneği. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7 (1): 45-52, doi:10.5222/buchd.2017.045.

- Ulutaş, A. & Aksoy, A.B. (2016). "The Effect of the Home-Centered Mother-Infant Interaction Program on Infant Development Through Mutual Interaction And Mothers' Intuitive Behaviors", *Educ Sci*, 41(186); 53-67. doi:10.15390/EB.2016.6180.
- UNICEF. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Van Bakel, H. J. A., & Riksen-Walraven, J. M. (2002). Parenting and development of one-year-olds: Links with parental, contextual, and child characteristics. *Child Development*, 73, 256–273.
- VanFleet, R. (2005). *Filial Therapy: Strengthening Parent-Child Relationships through Play*, 2nd ed. Sarasota, Professional Resource Press
- VanFleet, R. (2011). Filial Therapy: Strengthening family relationships with the power of play. In *Foundations of Play Therapy* (Ed C Schaefer):153-169. Hoboken, John Wiley & Sons.
- Vanfleet, R. (2013). Filial Terapi: Oyunun Gücü ile Aile İlişkilerimi Kuvvetlendirmek. C.Schaefer (Ed.). *Oyun terapisinin temelleri içinde*. B.T. Özkaya (çev.), Ankara: Nobel Yayıncılık, ss.153-169.
- van Zeijl, J., Mesman, J., van IJzendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F., Stolck, M.N. vd. (2006). Attachment-based intervention for enhancing sensitive discipline in mothers of 1- to 3-year-old children at risk for externalizing behavior problems: A randomized controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 994–1005. doi:10.1037/0022-006X.74.6.994.
- Van IJzendoorn, M.H., Palacios, J., Sonuga-Barke, E.J.S., Gunnar, M.R., Vorria, P., McCall, R.B., vd. (2011). Children in Institutional care: Delayed Development And Resilience. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76, 8-30.
- Vamos, J. (2015). Free to move, free to be. *The American Journal of Psychoanalysis*, 75(1), 65-75.
- Vicedo, M. (2010). The evolution of Harry Harlow: From the nature to the nurture of love. *University of Toronto. History of Psychiatry*, 21(2) 1–16.
- Villani, V.C. (2010). *Infant cognitive development : the influence of maternal sensitivity and prior cognitive capacity*. Reyerson University Master Thesis.
- Wang, F., Christ, S.L., Mills-Koonce, W.R., Garrett-Peters, P. & Cox, M.J. (2013). "Association between maternal sensitivity and externalizing behavior from preschool to preadolescence", *J Appl Dev Psychol*. 34(2); 89-100. doi:10.1016/j.appdev.2012.11.003. 92
- Weber, S. (2010). The Work of Emmi Pikler. *Research Bulletin*. Retrieved from https://www.waldorflibrary.org/images/stories/Journal_Articles/RB15_2weber.pdf
- Weir, K.N., Lee, S., Canosa, P., Rodrigues, N., McWilliams, M. & Parker, L. (2013). Whole Family Theraplay: Integrating Family Systems Theory and Theraplay to Treat Adoptive Families. *Adoption Quarterly*, 16(3-4), 175-200.
- Wendland Carro, J., Piccinini, C.A. & Millar, W.S. (1999). The role of an early intervention on enhancing the quality of mother-infant interaction. *Child Development*. 70, 713 -721.
- Wimmer, H. & Perner, J. (1983). Beliefs About Beliefs: Representation And Constraining Function Of Wrong Beliefs In Young Children Sunderstating Of Deception. *Cognition*, 13, 103-28.
- Winnicott, D. (1965). *The Maturation Process and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*. London, Hogarth Press

- Wolff, M.S. & van Ijzendoorn, M.H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, 68, 571-591. doi:10.1111/j.1467-8624.1997.tb04218.x
- Yağmurlu, B. (2013). ToM Development in Children From Disadvantaged Backgrounds. Davetli Konuşma. Avustralya İnsan Gelişimi Birliği Konferansı, Brisbane, Avustralya.
- Yağmurlu, B., Berument, S.K. & Celimli, S. (2005). The Role Of İnstitution And Home Contexts İn Theory Of Mind Development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 521-37.
- Yavuz, S. (2017). Filial Terapinin Bakım Elemanlarının Öz-Yeterlik Ve Kaygı Düzeyleri İle Korunma İhtiyacı Olan Çocukların Davranış Sorunları Üzerine Etkisi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı. Doktora Tezi.
- Yazar, R. (2020). Özel Gereksinimli Çocuklarda Çalışan Fizyoterapistlerin Çocuk Sevme Düzeyinin Çocukların Terapiye Katılım Motivasyonu Üzerine Etkisinin İncelenmesi. İstanbul Aydın Üniversitesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Programı. Yüksek Lisans Tezi.
- Yazıcı, Z. (2013). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevmeye eğilimlerinin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, 279-286.
- Young-Kong, N. & Carta, J.J. (2011). Responsive interaction interventions for children with or at risk for developmental delays: A research synthesis. *Topics in Early Childhood Special Education*, xx(x), 1-14
- Yousafzai, A K., Rasheed, M A., Rizvi, A., Siyal, S. & Memon, U. (2016). Effects of responsive stimulation and nutrition interventions on children's development and growth at age 4 years in a disadvantaged population in Pakistan: a longitudinal follow-up of a cluster-randomised factorial effectiveness trial. *Lancet Glob Health*, 4: e548–58.
- 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983). Resmi Gazete. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Resmi Gazete. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/kanunlar/5395-sayili-cocuk-koruma-kanunu.pdf>
- <https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf>

EKLER**EK-1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU****Tarih:****Katılımcının Bilgileri:**

1. Adı ve Soyadı :

2. Yaş : 35 yaş ve altı 35 yaş üstü3. Eğitim Durumu : Lise Önlisans ve üstü4. Medeni Durumu : Evli Evli olmayan5. Çalışma Süresi : 0-5 yıl 5-10 yıl 10+ yıl6. Çocuk Sahibi Olma Durumu: Var Yok

EK-2 BEBEK EBEVEYN OYUN DAVRANIŞLARI GÖZLEM FORMU

BEBEK EBEVEYN OYUN DAVRANIŞLARI GÖZLEM FORMU

Bakım Elemanının Adı :
Değerlendirme Tarihi :

		2. KISIM UYGULAMA SÜRECİ (BİRİNCİL BAĞLANMA FİGÜRÜ- BEBEK ETKİLEŞİMİ)			
		2.1 UYGULAMA SÜRECİNDE BİRİNCİL BAĞLANMA FİGÜRÜ			
		Gözlendi	Gözlenmedi	Kısmen	A ç ı k l a m a
2.1.1. Duyarlılık	<ul style="list-style-type: none"> • Bebeği ile göz teması kurar. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebeğine gülümser. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebeği ile sakin/rahatlatıcı ve sevecen bir ses tonu ile konuşur. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebeği ile konuşurken sevgi içeren cümleler kullanır. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Korku, stres ve huzursuzluk duygularını (ağlamak, oyuncacı itmek, atmak, oyuncaca vurmak, birincil bağlanma figürünü tirmalamak, ona vurmak, yediği bir şeyi tükürmek, birincil bağlanma figürünü itmek) gidermek için sözel ifadeler kullanır. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebek korktuğunda, streslendiğinde ya da huzursuzlandığında (ağlamak, oyuncacı itmek, atmak, oyuncaca vurmak, birincil bağlanma figürünü tirmalamak, ona vurmak, yediği bir şeyi tükürmek, birincil bağlanma figürünü itmek) bu duyguları hemen fark eder. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebeğinin korku, stres ve huzursuzluk duygularını (ağlamak, oyuncacı itmek, atmak, oyuncaca vurmak, birincil bağlanma figürünü tirmalamak, ona vurmak, yediği bir şeyi tükürmek, birincil bağlanma figürünü itmek) kabul eder. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebeğinin korkusu, stresi veya huzursuzluğu (ağlamak, oyuncacı itmek, atmak, oyuncaca vurmak, birincil bağlanma figürünü tirmalamak, ona vurmak, yediği bir şeyi tükürmek, birincil bağlanma figürünü itmek)olduğunu farkettiğinde kaynağını araştırır. 				
	<ul style="list-style-type: none"> • Bebek korktuğunda, streslendiğinde ya da huzursuzlandığında (ağlamak, oyuncacı itmek, atmak, oyuncaca vurmak, Birincil bağlanma figürünü tirmalamak, ona vurmak, yediği bir şeyi tükürmek, birincil bağlanma figürünü itmek)onu kucağına alır. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Bebek korktuğunda, stresiendiğinde ya da huzursuzlandığında (ağlamak, oyuncacı itmek, atmak, oyuncaca vurmak, birincil bağlanma figürünü tirmalamak, ona vurmak, yediği bir şeyi tükürmek, birincil bağlanma figürünü itmek) onun sırtını sıvazlar, omzuna yumuşak bir şekilde dokunur. 					

EK-4 ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Adı		Soyadı	
Doğ.Yeri		Doğ.Tar.	
Uyruğu		Email	

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mez. Yılı
Doktora	-	
Yük.Lis.	-	
Lisans	Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü	2014

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
1.			
2.			

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*	ÜDS/YDS/YÖKDİL Puanı	(Diğer) Puanı
İngilizce	Orta	Orta	Orta	-	-

--	--	--	--	--	--

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
ALES Puanı			
(Diğer) Puanı			

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
Microsoft Office	İyi

Yayınları/Tebliğleri Sertifikaları/Ödülleri

- Denver II Gelişimsel Tarama Testi Uygulayıcı Sertifikası

- I. Ulusal Çocuk Gelişimi Öğrenci Kongresi “Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ile Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi” Konulu Lisans Tezi Bildiri Sunumu / Hacettepe Üniversitesi

